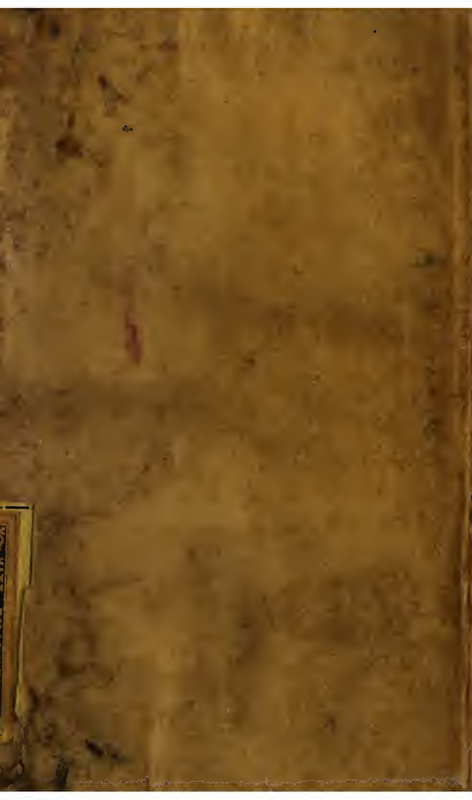

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
26 B
23

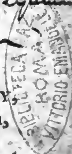
RATIO STVDIORVM.

SEV FACILIS ET compendioſa ad ſcientias capeſſendas ſtrata via, in gratiam meorum, cuique etiam alij (ſi non diſplicet) vtilis ac profutura.

Cui opportunus acceſſit Tractatus de Spiritu Ordinis ſeu Religionis, communibus plurium ſermonibus ita dictus, illis an aquè compertus, addubito.

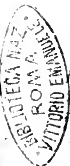
Operâ F. N. LESGVILLIERII, Ordinis Minimorum ſancti Franciſci de Paula Profeſſi Sueſſion.

PARISIIS,
Apud SEBASTIANVM CRAMOISY, Typographum Regium ordinarium, viâ Iacobæâ, ſub Ciconiis.

M. DC. XXXIX.
CVM LICENTIA SVPERIORVM.

AD LECTOREM.

AMICE Lector, ea boni esse natura perhibetur, vt vni licet addictum ac proprium; id est, in vnius aut paucorum gratiam institutum, aliis æquè nihilominus prodesse poßit quamplurimis. Id si meum hoc fœlicitatis habeat opusculum, vt in commodum Fratrum meorum primariò comparatum; (vtique in pignus amplioris quod meditor) tibi etiã aut alij cuiuis prodesse

poßit, non inuidebo; quin etiam mihi plausero, méque beatum prædicauero, quod in illius & tu societatem boni, communionémque veneris. Si quid interim in eo nacta fuerit perspicacia tua, quod expolitum minùs, aut accuratum, nec sit ad præcellentem attemperatum satis ingenij tui dotem; grauiori precor censuræ parce, memor illius cuius te promonui consilij mei, nec non meorum quibuscum ago Minimorum Fratrum, ex instituto primario. Si quid è contrà probaueris, gaudebo, sic tamen, vt inde mihi tribuam nihil aut vendicem: sed istud quantulumcum-

que (si tamen vllum est) obue-nientis erga te meriti mei aut emergentis tantillæ laudis commendationisve, acceptum vni feram illi, à quo datum optimum, & omne donum perfectum defluit atque descendit. His igitur & tu, meis, si lubet, documentis vtere, & potiora si potuissem, præstandi voto, faue.

LICENTIA.

NOs Frater ANTONIVS DV PRO Prouincialis Fratrum Minimorum Ordinis sancti Francisci de Paula in Prouincia Franciæ, facultatem facimus typis mandandi opusculum, quod inscribitur *Ratio Studiorum*, &c. *Cui accessit Tractatus de speciali ac propria Religionis virtute*, calculo duorum Theologorum nostri Ordinis approbatus. In quorum fidem subscripsimus in nostro Parisiensi Conuentu, & sigillo nostri officij muniuimus die 31. Augusti anno 1639.

F. ANTONIVS DV PRO
Prouincialis.

EPIGRAMMA.

TV quicumque cupis studiorum inuisere fontes,
Et Graca Ausoniis iungere serta rosis,
Aspice quàm varia hinc atque hinc prarupta minantur,
Quámque anceps duris vepribus horret iter!
Ardua prima via est, & densis obsita dumis,
Difficiléſque aditus aspera saxa dabunt.
Non labyrinthei maior fallacia tecti,
Multa vbi confuso tramite secta via est.
Sed tibi caca reget certo vestigia filo;
Cui dedit optatum nomen & omen ACVS.
Vtque reguntur acu naues, sic illa labores
Et studia, & iuuenum dirigit arte vias.

A. R.

PRÆFATIO.

FFICIA commemorans Tobias iunior exhibita ſibi proficiſcenti in Rages ab Archangelo Raphaële: ex pluribus illis vnum hoc (vnde ſubſequuta cætera) minimè prætermiſit ; ſcilicet quòd viæ ſuæ comitem ſeſe adiungere , ſibíque ducatum pręſtare dignatus eſſet, quò ſe neſcium itineris pa-

rentum iussa direxissent. Rages tempestatem commotionémque vertunt nostri, quod in scientias nostras mirè quadrat. Vix enim in rem quampiam aliam votorum nostrorum studiorúmque vehementior commotio est, auidiùs vix, inquam, appetentia exæstuat nostra, aut tumultuantur seu tumultuosiùs ebulliunt ad illas contendentes omnium animi vel hebetiores. Ad id quidem non hoc solùm adacti stimulo, quòd nos parentum magistrorúmque ad eas inflectant iuniores. Ve-

rùm etiam idque maximè, quòd teste Philosopho omnes scire desideremus, cóque præcipites agamur, primæ, vt creditur, Euæ matris ambitiosa curiositate bonum & malum scire flagrantissimæ. In hanc igitur tumultuosam expeditionem pergentibus Fratribus meis; illis vltrò offerendum me duxi: vt quod non sine tantillo licèt errore, emensus ipse aliquando fuissem iter; inde quasi tandem regressus, iterùm eôdem primùm ac recens pergentibus illis, me comitem ac ducem officiosus ad-

12. Metaph.

ungerem. Proſperam o-
ptans profectionem ac ſpe-
rans, vel ex eo, quòd fœli-
cia charitatis nacta ſit au-
ſpicia, quæ Paulo teſte non
agit perperàm. Cæterùm
quænam futura ſint veſti-
gia noſtra, quæ nobis cal-
candæ viæ, ſchema ſequens
aperiet.

SCHEMA IN QVO SERIES *eorum continetur, quæ toto hoc opusculo traduntur & explicantur.*

Qui litteris nauat operam, duo præ oculis habeat, & idemtidē recolat.

- Temporis inopiam ac citissimā illius fugam, idcircò
  - Sedulò agendum.
  - Necessariis incumbendum.
  - Nullum tempus otio prætereundum.
- Discēdorum multitudinem ac varietatem, idcircò cōpendio studendū, ad quod necessaria
  - Ingenium.
    - Quale.
  - Eiusdē cultura ad quā necessaria sunt tria.
    - Doctor.
    - Libri,
      - Pauci & primarij
    - Lectionis ratio
      - Non præceps aut festina, quin & subinde statiua.
      - Memori mādanda
      - In Ingeniū trans mutanda

RATIO STVDIORVM.

DELICATÆ nimium foret indicium cuticulæ, si cuius latus alieno crederetur labore condoluisse, aut raucum fecisset alterum, alterius vociferatio. Certè Myndiridem è Sybaritarum ciuitate memorat Seneca, mollem adeò, vt cùm fodientem procul aliquando vidisset, lassum se fieri sit questus, ac membris penè omnibus fractum: ob idque feria- Lib. 2. de Ira, cap. 24. 25.

tum ab opere, terræ iusserit esse cultorem. Iure ne teneritudinis istius nimiæ labes pertimescenda sit mihi, si dixero penè cæcutire me, vel ipsos mihi dolere oculos & caput, nimiâ perperam plura legentium quorumdam intentione, certè nescio. Verùm vt vt sit, confitebor, talium me dolere vicem: nec dissimili pridem sensu tactum lego Senecam erga Dydimum indefessum vtique scriptorem, qui propterea χαλκέντερος dictus est, cuius multùm miseret, illúmque misserrimum pronunciat, si quot fecisset iste libros, legere voluisset. Porrò nonnullus doloris istius mei futurus est fructus, si talium casso labori, quo possum consilio, qua arte, aut ope valeo, occurram atque

ſuccurram. Cuius quidem conſequendæ vtilitatis ſpes vna, meum induxit animum ad ſcribendum & concinnandum hoc opuſculum in gratiam Fratrum meorum, quam ſtudiorum appello rationem, eíque tituli huius do frontem.

HVIC itaque charitatis officio pro viribus incumbere diſponenti, id in primis præfari liceat & annotare, peccatum originale & ſi mortalibus exitialiſſimum extiterit; aliqua tamen ex parte vel per accidens, filiis Adæ fuiſſe proficuum. Hinc Eccleſia ex intimis præcordiis exultabunda promit: O certè neceſſarium Adæ peccatum! O fœlix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem! Virus fuit fateor, naturæ inquam lethale

venenum; ſed alteri veneno æmulum & antidotum. Neque verum id quidem in hoc ſolùm quo ſpectat Eccleſia (quod certè maximum eſt atque præcipuum) ſed quod ad rem meam attinet, etiam exploratiſſimum. quatenus in torpentibus inertia noſtrum quā-plurimis, ſciendi deſiderium accenderit, vtile prorſus, ſi honeſtum, ſi temperatum, & mediocritate condîtum. Siquidem cuncta noſcendi cupiditas bonum pariter & malum exæſtuans aliquando in matre Eua, altius, haud dubio defixit in nepotum animos appetentiam litterarum, & itaſcentis in nobis appetitus nimium ab arduis auerſi (improbo ſcilicet literario labore) torpore excuſſit, puerilíſque claſſici lo-

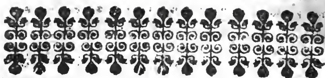
cium dedit.

Multa tulit fecitque puer, sudauit
& alsit.

Et iterùm:

Non iacet in molli veneranda
scientia lecto:
Illa sed aßiduo parta labore
venit.

Verùm, vt eo quod venenum fuit, vtamur antidoto, duo nobis imprimis occurrunt & agenda veniunt; alterum, vt istius desiderij sciendi nimium æstum & intemperantiam, tantillum remittere pro industria conemur; (est enim turbulenta passio omnis, & serenæ menti literis opportunæ prorsus inimica) alterum, vt quâ nihilominus compendiariâ ad capessendam vtilem ac necessariam eruditionem iri possit, aperiamus.

PRÆFATIO.

OFFICIA commemorans Tobias iunior exhibita sibi proficiſcenti in Rages ab Archangelo Raphaële: ex pluribus illis vnum hoc (vnde ſubſequuta cætera) minimè prætermiſit ; ſcilicet quòd viæ ſuæ comitem ſeſe adiungere , ſibíque ducatum prẹſtare dignatus eſſet, quò ſe neſcium itineris pa-

rentum iussa direxissent. Rages tempestatem commotionémque vertunt nostri, quod in scientias nostras mirè quadrat. Vix enim in rem quampiam aliam votorum nostrorum studiorúmque vehementior commotio est, auidiùs vix, inquam, appetentia exæstuat nostra, aut tumultuantur seu tumultuosiùs ebulliunt ad illas contendentes omnium animi vel hebetiores. Ad id quidem non hoc solùm adacti stimulo, quòd nos parentum magistrorúmque ad eas inflectant iuniores. Ve-

rùm etiam ídque maximè,
12. Me- quòd teste Philosopho om-
taph. nes scire desideremus; cóque
præcipites agamur, primæ,
vt creditur, Euæ matris
ambitiosa curiositate
bonum & malum scire flagrantissimæ.
In hanc igitur
tumultuosam expeditionem
pergentibus Fratribus
meis; illis vltrò offerendum
me duxi: vt quod
non sine tantillo licèt errore,
emensus ipse aliquando
fuissem iter; inde quasi
tandem regressus, iterùm
eôdem primùm ac recens
pergentibus illis, me comitem
ac ducem officiosus ad-

ungerem. Prosperam optans profectionem ac spectans, vel ex eo, quòd fœlicia charitatis nacta sit auspicia, quæ Paulo teste non agit perperàm. Cæterùm quænam futura sint vestigia nostra, quæ nobis calcandæ viæ, schema sequens aperiet.

SCHEMA IN QVO SERIES eorum continetur, quæ toto hoc opusculo traduntur & explicantur.

Qui litteris nauat operam, duo præ oculis habeat, & identidē recolat.

- Temporis inopiam ac citissimā illius fugam, idcircò
  - Sedulò agendum.
  - Necessariis incumbendum.
  - Nullum tempus otio prætereundum.
- Discēdorum multitudinem ac varietatem, idcircò cōpendio studendū, ad quod necessaria
  - Ingenium.
    - Quale.
  - Eiusdē cultura ad quā necessaria sunt tria.
    - Doctor.
    - Libri,
      - Pauci &
      - primarij
    - Lectionis ratio
      - Non præceps au festina, quin & subinde statiua.
      - Memori mādand
      - In Ing niū tran mutand

RATIO STVDIORVM.

DELICATÆ nimium foret indicium cuticulæ, si cuius latus alieno crederetur labore condoluisse, aut raucum fecisset alterum, alterius vociferatio. Certè Myndiridem è Sybaritarum ciuitate memorat Seneca, mollem adeò, vt cùm fodientem procul aliquando vidisset, lassum se fieri sit questus, ac membris penè omnibus fractum: ob idque feria-

Lib.2. de Ira, cap.24. 25.

tum ab opere, terræ iusserit esse cultorem. Iure ne teneritudinis istius nimiæ labes pertimescenda sit mihi, si dixero penè cæcutire me, vel ipsos mihi dolere oculos & caput, nimiâ perperam plura legentium quorumdam intentione, certè nescio. Verùm vt vt sit, confitebor, talium me dolere vicem: nec dissimili pridem sensu tactum lego Senecam erga Dydimum indefessum vtique scriptorem, qui propterea χαλκέντερος dictus est, cuius multùm miseret; illúmque miserrimum pronunciat, si quot fecisset iste libros, legere voluisset. Porrò nonnullus doloris istius mei futurus est fructus, si talium casso labori, quo possum consilio, qua arte, aut ope valeo, occurram atque

ſuccurram. Cuius quidem conſequendæ vtilitatis ſpes vna, meum induxit animum ad ſcribendum & concinnandum hoc opuſculum in gratiam Fratrum meorum, quam ſtudiorum appello rationem, eíque tituli huius do frontem.

HVIC itaque charitatis officio pro viribus incumbere diſponenti, id in primis præfari liceat & annotare, peccatum originale & ſi mortalibus exitialiſſimum extiterit; aliqua tamen ex parte vel per accidens, filiis Adæ fuiſſe proficuum. Hinc Eccleſia ex intimis præcordiis exultabunda promit: O certè neceſſarium Adæ peccatum! O fœlix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem! Virus fuit fateor, naturæ inquam lethale

venenum; sed alteri veneno æmulum & antidotum. Neque verum id quidem in hoc solùm quo spectat Ecclesia (quod certè maximum est atque præcipuum) sed quod ad rem meam attinet, etiam exploratissimum. quatenus in torpentibus inertia nostrum quàmplurimis, sciendi desiderium accenderit, vtile prorsus, si honestum, si temperatum, & mediocritate condîtum. Siquidem cuncta noscendi cupiditas bonum pariter & malum exæstuans aliquando in matre Eua, altius, haud dubio defixit in nepotum animos appetentiam litterarum, & itascentis in nobis appetitus nimium ab arduis auersi (improbo scilicet literario labore) torporē excussit, puerilisque classici le-

cùm dedit.

Multa tulit fecitque puer, sudauit & alsit.

Et iterùm:

Non iacet in molli veneranda scientia lecto:
Illa sed aßiduo parta labore venit.

Verùm, vt eo quod venenum fuit, vtamur antidoto, duo nobis imprimis occurrunt & agenda veniunt; alterum, vt istius desiderij sciendi nimium æstum & intemperantiam, tantillum remittere pro industria conemur; (est enim turbulenta passio omnis, & serenæ menti literis opportunæ prorsus inimica) alterum, vt quâ nihilominus compendiariâ ad capessendam vtilem ac necessariam eruditionem iri possit, aperiamus.

Quod ad primum, quæ plurima solent modum ac temperamentum adhibere studiis nimiis, & intensiores affectus flagrantioráque desideria quæque remittere; illa inquam velut agmine facto, ad extenuandas humanas scientias in vnum coaluisse, paritérque confluxisse videntur, quæ sint illa quæris? accipe.

Scientiæ humanæ næui sex.

1. Exilitas illarum seu tenuitas.
2. Easdem obtinendi difficultas, interdum etiam impossibilitas.
3. Insipida & ingrata illarum possessio.
4. Quin & exitialis in nobis sua proles.
5. Earumdem ex accidenti facilis iactura.
6. Etiã per se vsuræ breuitas.

f. Ad tenuitatis argumentum humanæ ſcientiæ noſtræ, hoc vel vnum ſatis, ne dum nimis eſſe poſſe videretur, quòd neceſſarius ad illam ſit ſenſuum noſtrorum vſus. hinc enim conſequens eſſe video, vt illa minus quaſi defœcata, ſeu, vt loquuntur Philoſophi, ſit à materia minus abſtracta, quia hi nempe ſenſus corporeis ſenſibilibúſque prorſus ſint addicti. Iſta minus intima; quia hi, extimis defixi, ſolíſque hæreant accidentibus. Iſta multis erroribus obnoxia; quia his illudi facillimè poſſit. Deniquè ſit iſta rerum minimarum, eò quòd per anguſtas ſenſuum rimas, peruius rebus magnis vſus eſſe non poſſit.

Reſpondebitur forſan, non omnem ſcientiam, experimen-

to nostro fultam esse, aut solertiâ propriâ comparatam, sed docilitate potiùs, ex magistri nimirùm doctrina atque opera vt plurimum haustam & acceptam. Optimè id quidem, sed docilitas, auditus excludit sensum? Imò illius etiam supponit vsum necessarium. quin quòd inde nouum, vel inuiti nobis incautiùs ipsi ministrent aduersarii argumẽtum; Confirmatur enim ampliùs, quòd hâc docilitate cõquisita scientia, minima esse debeat, quatenus maior & vberior in discipulo recipiendæ, quàm in magistro cõmunicandæ doctrinæ sit facultas aut capacitas: dum capessendæ doctrinæ geminum in vnoquoq; vel hebetiore discipulo, sit organum, scilicet aurium, interdúmque pertusarum: vnicum

verò docentis linguæ ſit inſtrumentum. at quis dicat liquoris, verbi gratia, magnam infuſam eſſe copiam, qui nec anguſtiſſimi vaſis captum opplere ſufficit? exiguam tandem concedamus: oportet ſcientiam eſſe, quæ pauciſſimarum conſtat eſſe rerum, ipſis vel ſenſibus noſtris obuiarum. Dic ſi audes (doctiſſimum iam quemque compello ac prouoco) num ſoluendis quæſtionibus quondam à Deo propoſitis B. Iobo illa ſuffecit? Imò vel illis etiamnum par eſt, poſt acceptam tam longam ab iſto vtique remotiſſimo ſæculo aduocationem? obuiarum nihilominus, vt benè noſti, illæ ſunt rerum. Sed noua fortè delectabunt theoremata, noua enim placent, dic igitur & in-

SCHEMA IN QVO SERIES eorum continetur, quæ toto hoc opusculo traduntur & explicantur.

Qui litteris nauat operam, duo præ oculis habeat, & identidẽ recolat.

- Temporis inopiam ac citissimã illius fugam, idcircò
  - Sedulò agendum.
  - Necessariis incumbendum.
  - Nullum tempus otio prætereundum.
- Discẽdorum multitudinem ac varietatem, idcircò cõpendio studendũ, ad quod necessaria
  - Ingenium.
    - Quale.
  - Eiusdẽ cultura ad quã necessaria sunt tria.
    - Doctor.
    - Libri,
      - Pauci & primarij
    - Lectionis ratio
      - Non præceps au festina, quin & subinde statiua.
      - Memori mãdand.
      - In Ing niũ tran mutand

RATIO STVDIORVM.

DELICATÆ nimium foret indicium cuticulæ, si cuius latus alieno crederetur labore condoluiſſe, aut raucum feciſſet alterum, alterius vociferatio. Certè Myndiridem è Sybaritarum ciuitate memorat Seneca, mollem adeò, vt cùm fodientem procul aliquando vidiſſet, laſſum ſe fieri ſit queſtus, ac membris penè omnibus fractum: ob idque feria- Lib. 2. de Ira, cap. 24. 25.

tum ab opere, terræ iusserit esse cultorem. Iure ne teneritudinis istius nimiæ labes pertimescenda sit mihi, si dixero penè cæcutire me, vel ipsos mihi dolere oculos & caput, nimiâ perperam plura legentium quorumdam intentione, certè nescio. Verùm vt vt sit, confitebor, talium me dolere vicem: nec dissimili pridem sensu tactum lego Senecam erga Dydimum indefessum vtique scriptorem, qui propterea χαλκέντερος dictus est, cuius multùm miseret; illúmque misserrimum pronunciat, si quot fecisset iste libros, legere voluisset. Porrò nonnullus doloris istius mei futurus est fructus, si talium casso labori, quo possum consilio, qua arte, aut ope valeo, occurram atque

ſuccurram. Cuius quidem conſequendæ vtilitatis ſpes vna, meum induxit animum ad ſcribendum & concinnandum hoc opuſculum in gratiam Fratrum meorum, quam ſtudiorum appello rationem, eíque tituli huius do frontem.

HVIC itaque charitatis officio pro viribus incumbere diſponenti, id in primis præfari liceat & annotare, peccatum originale & ſi mortalibus exitialiſſimum extiterit; aliqua tamen ex parte vel per accidens, filiis Adæ fuiſſe proficuum. Hinc Eccleſia ex intimis præcordiis exultabunda promit: O certè neceſſarium Adæ peccatum! O fœlix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem! Virus fuit fateor, naturæ inquam lethale

venenum ; sed alteri veneno æmulum & antidotum. Neque verum id quidem in hoc solùm quo spectat Ecclesia (quod certè maximum est atque præcipuum) sed quod ad rem meam attinet, etiam exploratissimum. quatenus in torpentibus inertia nostrum quã plurimis, sciendi desiderium accenderit, vtile prorsus, si honestum, si temperatum, & mediocritate condîtum. Siquidem cuncta noscendi cupiditas bonum pariter & malum exæstuans aliquando in matre Eua, altius, haud dubio defixit in nepotum animos appetentiam litterarum, & itascentis in nobis appetitus nimium ab arduis auersi (improbo scilicet literario labore) torporē excussit, puerilisque classici lo-

cùm dedit.

Multa tulit fecitque puer, sudauit & alsit.

Et iterùm:

Non iacet in molli veneranda scientia lecto:
Illa sed aßiduo parta labore venit.

Verùm, vt eo quod venenum fuit, vtamur antidoto, duo nobis imprimis occurrunt & agenda veniunt; alterum, vt istius desiderij sciendi nimium æstum & intemperantiam, tantillum remittere pro industria conemur; (est enim turbulenta passio omnis, & serenæ menti literis opportunæ prorsus inimica) alterum, vt quâ nihilominus compendiariâ ad capessendam vtilem ac necessariam eruditionem iri possit, aperiamus.

Quod ad primum, quæ plurima solent modum ac temperamentum adhibere studiis nimiis, & intensiores affectus flagrantioráque desideria quæque remittere; illa inquam velut agmine facto, ad extenuandas humanas scientias in vnum coaluisse, paritérque confluxisse videntur, quæ sint illa quæris? accipe.

Scientiæ humanæ næui sex.

1. Exilitas illarum seu tenuitas.
2. Easdem obtinendi difficultas, interdum etiam impossibilitas.
3. Insipida & ingrata illarum possessio.
4. Quin & exitialis in nobis sua proles.
5. Earumdem ex accidenti facilis iactura.
6. Etiã per se vsuræ breuitas.

f. Ad tenuitatis argumentum humanæ ſcientiæ noſtræ, hoc vel vnum ſatis, ne dum nimis eſſe poſſe videretur, quòd neceſſarius ad illam ſit ſenſuum noſtrorum vſus. hinc enim conſequens eſſe video, vt illa minus quaſi defœcata, ſeu, vt loquuntur Philoſophi, ſit à materia minus abſtracta, quia hi nempe ſenſus corporeis ſenſibilibúſque prorſus ſint addicti. Iſta minus intima; quia hi, extimis defixi, ſolíſque hæreant accidentibus. Iſta multis erroribus obnoxia; quia his illudi facillimè poſſit. Denique ſit iſta rerum minimarum, eò quòd per anguſtas ſenſuum rimas, peruius rebus magnis vſus eſſe non poſſit.

Reſpondebitur forſan, non omnem ſcientiam, experimen-

to nostro fultam esse, aut solertiâ propriâ comparatam, sed docilitate potiùs, ex magistri nimirùm doctrina atque opera vt plurimum haustam & acceptam. Optimè id quidem, sed docilitas, auditus excludit sensum? Imò illius etiam supponit vsum necessarium. quin quòd inde nouum, vel inuiti nobis incautiùs ipsi ministrent aduersarii argumẽtum; Confirmatur enim ampliùs, quòd hâc docilitate cõquisita scientia, minima esse debeat, quatenus maior & vberior in discipulo recipiendæ, quàm in magistro cõmunicandæ doctrinæ sit facultas aut capacitas: dum capessendæ doctrinæ geminum in vnoquoq; vel hebetiore discipulo, sit organum, scilicet aurium, interdúmque pertusarum: vnicum

verò docentis linguæ sit instrumentum. at quis dicat liquoris, verbi gratia, magnam infusam esse copiam, qui nec angustissimi vasis captum opplere sufficit? exiguam tandem concedamus oportet scientiam esse, quæ paucissimarum constat esse rerum, ipsis vel sensibus nostris obuiarum. Dic si audes (doctissimum iam quemque compello ac prouoco) num soluendis quæstionibus quondam à Deo propositis B. Iobo illa suffecit? Imò vel illis etiamnum par est, post acceptam tam longam ab isto vtique remotissimo sæculo aduocationem? obuiarum nihilominus, vt benè nosti, illæ sunt rerum. Sed noua fortè delectabunt theoremata, noua enim placent, dic igitur & in-

telligentiæ si quæ sit tuæ, vires exere, quæ ratio oceanum effundit ac reuocat? quare septimus quisque annus, ætati signum imprimit? quid sit quod geminorum conceptum separet, partum iungat? cur pariter natis fata diuersa sunt? maximísque rerum spatiis distent, quorum inter ortus minimum intéreſt? quæ vis illa in quorumdam hominum oculis (quod genus hominum *zahuris* Hispani vocant) vt abdita in imis terræ penetralibus metalla, aquarum venas, & sub sarcophagis sita cadauera, videant & agnoscant? Quæ virtus in TENTYRITIS populis (ita dictis ab Insula Nili, in qua gens illa habitat) vt cùm paruo sint corpore, terrori tamen fiant Crocodilis, illis in-

ſideant quaſi equis, & iniecta in os claua, quocumque ducant, flectant ac torqueant? Ediſſere nobis, cur Hyænæ vmbrâ canes obmuteſcant? Cur quernis frondibus tacti ſerpentes emoriantur? Cur furentes tauri manſueſcant, mox vt ficui alligati fuerint? Quæ vis in Remora vt concitiſſimas naues ſiſtat? vt aſpectu vel cantu galli tantopere leo contremiſcat? hæc ni noſtra ſufficiant ad anguſtias certè tibi faciendas, & nimium præſumentis obruendum apicem ingenij, aut deprimendum erectius culmen, ſuis ſuperueniens Auguſtinus nouis ſic vrgebit quæſtionibus, donec oppreſſus gemas ſub pondere, tandémque fatearis & agnoſcas, eſſe te illis imparem enodandis, &

ad notiſſima vel naturæ penitus cæcutientem. Proſtant autem illæ lib.21.c.4. & 5. Quin quod timeam, ne non iſta quidem abditiora tantùm, ſed nec domeſtica vel etiam familiariſſima quæque alia veriſſimè teneas, & intellectu perſpicias, ſed tum demùm ſcire te quipiam putes, cùm ſolum nomen ipſum cognitũ habeas. Id experimento iam iam vel ex te probauero, ſi modò fateri te nõ pudeat victum, tibi itaq; propono verbis (ſi benè memini) ipſiſſimis, quibus & perito ſatis phyſico dudum obiecta quæſtio eſt. Nuper, inquiebat aliquis alteri, ex India familiaris meus lapillum mirè luminoſum deportauit, qui totus quaſi incenſus admirabili lucis ſplendore fulget, iactatiſque radiis

ambientem aërem lumine quoquo verſum implet. Is terræ impatiens, ſuopte impetu confeſtim in ſublime euolat, neque verò anguſtè haberi poteſt, ſed amplo liberóque tenendus eſt loco: ſumma in eo puritas, ſummus nitor, nulla ſe labe, ſorde nulla patitur inquinari. Figuræ ſpecies illi nulla certa, amplitudo ſeu moles, diſcretionis ambiguæ. Cúmque ſit aſpectu longè pulcherrimus, ſeſe tamen contrectari non ſinit; quin ſi diutiùs admitaris, feriet acriter. Siquid illi demitur, fit nihilo minor: huius prætereà vis, ad plurima tum vtilis, tum ſummè neceſſaria. hæc quæſtionis ſumma. Compellatus itaque phyſicus quid rei hoc eſſet ediſſeret, faſſus eſt ignorare, ſeſéque ca-

ptum aperta tandem veritate miratus est. te verò putem Oedippum, vt non eodem ænigmate capiaris & ipse? Itaque responde citiùs & tu, nescis? doceo, ignis est, flamma est. reclamas, igne tibi notiús nihil, aut obuium æquè? scilicet. Certè nomen tantùm vt video compertum fuerat flammæ seu flammantis carbonis; cùm nec ex ipsa forma, nec ex qualitatibus, virtute aut effectibus etiam expressis quid esset rei, verè noueris: profectò rerum scientia, non ex nominibus æstimanda est, neque enim res ipsa nominibus, sed nomina potiùs rebus obsecundant. Dices ignorantiam visibilium quorumdam, qualia sunt eorum quæ recensuimus pars magna, cumulatissimè suppleri

vel compenſari ſcientia præſtantiorum vtique abſtrahentium à materia, vt putà intelligibilis & intelligentis naturæ ipſius vtique rationalis animæ. Verùm quod ad hominem ipſum attinet, adhuc ſub iudice lis eſt, incompertum adhuc eſt, nec omnium calculis approbatum, ſit-ne Rationale, hominis differentia. Ex aduerſo ſiquidem ſtant plerique ex veteribus philoſophis, Empedocles, Parmenides, Democritus, Porphyrius, Plutarchus libro quòd bruta vtantur ratione, & ipſe Galenus, exhortatorio ad bonas artes capeſſendas, ſcribit omnibus animantibus ineſſe ἐνδιάθετον λόγον, id eſt rationem intus latitantem: hócque hominem à brutis differre, quòd rationem ſuam verbis

queat exprimere. Quin & Cardinalis Hosius, ne ratione quidem nec oratione, seu sermone, sed religione sola & cultu diuino discriminari vult hominem à brutis. piè credo, rationibus inuictus.

Quin, quòd ad ipsam animam attinet quâ homo est, cuiusnam sit illa naturæ, vix ignotius aliquid aut incertius quidquam est humanæ rationi, de qua enim re obsecro plurium contentione placitorum aliquando certatum est? dum illam alii corporis expertem esse rentur, alii velut splendidum quoddam ac æthereum corpus esse vt Galenus, cui & incautiùs subscripsisse visus est Tertullianus, corpulentam illam, effigiatam, & coloratam admittens, insuper & propu-

Galen. li. 7. de placit. Hipp. & Plut.

De anima c. 9.

gnans. alij spiritum esse, vtique vitalem: alij calorem non ascititium quidem aut aduentitium, sed innatum, & qui ab ipso statim extiterit principio; quamquam Hippocrates ipse, suam benignè hoc de calore sententiam interpretatus, postmodum subiungit atque concludit [profectò mihi videtur, id quod calidum calorémve dicimus, quoddam non mortale esse] alij ne esse quidẽ propriam illius aliquam substantiam, sed proprietatem substantię corporalis, earúmque rerum facultatem habere, quas natura potest efficere. [In his ego, inquit Galenus, medium quemdam ordinem teneo.] quisnam verò sit ille, non exprimit, quapropter si vales, augurare: optimum tamen hac in re coniecto-

Lib. de carnib.

Lib. de tremore & rigore.

rem Fernelium audio sic comminiscentem. Anima, inquit, neque sola proprietas est substantiæ corporis, ex elementorum orta qualitatibus, neque simpliciter substantia incorporea, quæ per se subsistat, nullo corporis indiga subsidio: at sic, ea medio posita est ordine, quatenus incorporea cùm sit, corporis tamen commodis subseruiat, neque possit citra bonam eius temperiem, integras functiones tantisper dum informat obire. Tandem sese attollens, & contemplatione velut in cælum efferens idem ipse Galenus hæc pronunciat, [Anima est vniuersitatis animæ defluxus, è cælica regione descendens, scientiæ capax, quæ semper ad sibi similē viam cognatámque substantiam aspirans;

Lib. de vteri concepti.

terrestribus relictis, omnium suprema petit, cælicæ diuinitatis particeps, super cęlestem locum sæpiùs contemplans, vna omnium rerum moderatori assistit.] Hæc ille. Hinc tamen videas & expauesce, quò tandem pertingat humana summorum vel Philosophorum intelligentia, quæ ex suo nedum fonte valet emergere, quin nec vsque ad sese (vt sui nimirum sit conscia) extendi possit, quanto minus ad remota ac dissita? Vrgebo tandem de ipsarum quæstionem origine animarum? quæ certè summorum pridem tantopere torsit sapientum ingenia, Augustini maximè, vt videre est operum suorum tom. 2. epist. 28. vtrùm scilicet è cælo lapsæ, & ante formata corpora præparatæ,

vt Pythagoræ, Platonicis omnibus, nec non Origeni placuit: an ex propria Dei ſubſtãtia decisæ, vt Stoicis? an ex traduce id eſt, an ex illa vna quæ primo parenti data eſt, cæteræ ſucceſſiuè propagentur, ſicut ex corpore corpora, vt Tertulliano? an denique ſingulis quibuſque ſingulæ ac nouæ in dies creentur? Sed verbis pluribus parco ne te obruam. Sufficiat vt ex prædictis ſtet dicti mei veritas manifeſta, nimirum perexiguam eſſe cognitionem humanam, veriùs forſan adhuc, ſi de ſe quiſque fateatur, quod de ſe ipſo ſentiebat Socrates, nempe vnum ſe ſcire quòd nihil ſciret; concedamus tamen eſſe aliquam vel tantillã.

2. Verùm huius qualis qualis comparandæ notitiæ diffi-

cultatem, interdum etiam, vt dixi, impoßibilitatem, apertißimè demonstrat rerum ad eam necessaria copia. Nam ingenij imprimis fœlicitas, & ad literas benè comparati docilitas desideratur; quàm paucos autem inueniamus, quibus hæc duo pariter suppetant: diuersæ sunt enim naturæ dotes, ingeniosum esse, & ad literas aptum seu liberalibus artibus idoneum. Corporis item prospera valetudo necessaria: nam corpus quod corrũpitur aggrauat animam, & eò dirigitur mentis intentio & attentio, quò vocat corporis dolor & ægritudinis sensus. Nam, quod ait Apostolus, *Cùm infirmor tunc potens sum*; moraliter intelligendum existimo. His adde librorum copiam, & magistri consuetu-

dinem, in quos ſanè non minimus ſumptus impendi ſolet, quem facere non valet, quiſquis vnde faciat illum, non habet. Loquar de improbo ac tenaci labore, quo dij vendunt omnia ipſam vel maximè ſcientiam? Id obteſtatur toto primo capite Eccleſiaſtes concludens, quòd qui addit ſcientiam, addat & laborem. In quæ verba D. ipſe Hieronymus ſic habet, [Non ita ſe præbet mentibus (putà ſapientia) vt lux viſui, ſed per tormenta quædam & intolerandum laborem, iugi meditatione & ſtudio prouenit.]

Quid denique artis ipſius prolixitatem commemorem, cum vitæ huius breuitate compoſitam? tot vtique támque multiplicibus humanæ ſocieta-

tis officiis distractæ? quibus certè aliisque quamplurimis seriò pensatis, affirmare ausim, VOLENTI CVIQVE PROMPTIVS ESSE BONVM AC SANCTVM FIERI QVAM ERVDITVM. Quidni? ad scientias non pertingit nisi naturalis ingenij bonitas: ad sanctitatem, etiam idiota aptus est. Istis capessendis, obest plurimùm valetudo aduersa; & ad virtutem etiam hæc confert. Est, mihi crede, ait Seneca, etiam in lecto virtuti locus. Sed firmiorem habemus propheticum sermonem, imò etiam diuinum Christi Domini verbum, Virtus in infirmitate perficitur. Cuius D. ipse Paulus posteà benè conscius dicebat, *Cùm infirmor tunc potens sum.* Istis paupertas inuidet & officit. hanc illa ma-

Problema & Paradoxa.

Epist. 78.

ximè promouet, hinc alta paupertas ab Apostolo nominatur. In istis, doctor homo conquiritur; at qui pietati studet & incumbit, nacti doctoris vtique diuini prærogatiuâ gaudent & præualet. In istis, post lōnga concertationum exercitationúmque curricula, laurea doctoralis conceditur: in hac, nonnunquam & tyro adhuc, rude donatur. facile est enim in oculis domini subitò honestare pauperem. Huic nec emptitij quæruntur libri, nec olei nocturni nidor grauis nares ferit, aut fuligo oculos inficit, nec summas manus ferula quatit, nec dubiæ notitiæ timor animum suspendit, nec inanitas ieiunum facit, nec insipiditas nauseam ingerit, nec labor frangit. Suum non abnuo

Ecclef. 11. 23.

tamen

tamen virtuti laborem esse, sed inesse contendo saporem, suum persentiri gaudium, gaudium inquam in Spiritu sancto, vtique superabundans in omni vel tribulatione.

Corollarium his addet Seneca, neque tamen de malignitate naturæ (inquiens) queri possumus, quia nullius rei difficilis inuentio est, nisi cuius hic vnus inuentæ fructus est inuenisse. quidquid meliores nos beatósque facturum est aut in aperto aut in proximo posuit, paucis opus est ad bonam mentem literis. sed nos vt cætera in superuacaneum diffundimus. Hæc ille.

Sed vnde digressa fuerat occasione paradoxi, eò iam reuertatur oratio, & ad tertium humanæ doctrinæ defectum,

illius inanitatem scilicet veniamus.

Heu quoties illa malè nos habet fastidio sui, quoties exclamare compellit, Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo, quoties ad lamenta prouocant, & querulas Hieremiæ voces, Ventrem meum doleo, Ventrem meum doleo; experto vel Augustino credamus. Anxius ibat ille panegyricum habiturus in inauguratione Consulis Bautonis, quid inter eundum sentiret aut mēte volueret, audiamus. Transiens, inquit ille, per quendam vicum Mediolanensē, animaduerti pauperem mendicū, iam credo saturum, iocantem atque lætantem, & ingemui, & locutus sum cum amicis qui mecum erant, multos dolores

Lib. 6. conf. cap. 6.

insaniarum nostrarum, quia omnibus conatibus nostris, qualibus tunc laborabam sub stimulis cupiditatum, trahens infœlicitatis meæ sarcinam, & trahendo exaggerans; nihil vellemus aliud, nisi ad securam lætitiam peruenire. quò nos mendicus ille præcessisset, nunquam fortasse illuc venturos. quod enim iam ille pauculis & emendicatis nummis adeptus erat; ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus & circuitibus ambiebam, ad lætitiam scilicet corporalis fœlicitatis; non enim verum ille gaudium habebat, sed ego illis ambitionibus multo falsiùs quærebam, & certè ille lætabatur; ego anxius eram, securus ille; ego trepidus. Huc vsque. Ex quo liquet ex Augustini sensu ac senten-

tia, plus valere ad explendos ventris sinus, beandósque sic homines, fragmen panis vel secundarij, mendicatam vtique stipem, quàm scientiam vel confertissimam aut multiplicem; beatiorem, inquam, pane saturum, quàm eruditione refertum qualem ipsum. Cuius rei argumentum aliud est, inexplebilis esuries illa vel appetentia vlterioris ampliorisque etiam in longè profectis scientiæ, quam non immeritò comparandam existimauerim spongiosis, ventosis, rarioribúsque cibis illis, quibus proprium est plus distendere ventrem, quàm nutrire: sic sunt humanæ scientiæ, inanes quidem ad saturitatem, solùm ad distensionem tumorémque efficaces. Nunquid hoc ventoso pastu intumuêre

pridem vſque ad diſruptionem & crepitum ſapientes illi, quorum meminit Apoſtolus? qui cùm Deum cognouiſſent, euanuiſſe in cogitationibus ſuis perhibentur? quid hoc eſt euanuiſſe? niſi bullarum inſtar quas inſufflantes calamo feriati ac ludentes pueri conflant, & eo vſque diſtendunt, donec penitus ſoluantur & euaneſcant, quorum numero adſcribendi omnes hæretici, hodiéque quamplurimi; quorum æternæ damnationis vna cauſa eſt,ſciuiſſe. Heu quàm exitialis quondam eruditio,nimiúmque in Origene acumen ingenij, cuius merito ac miraculo fuerit auctoritas illius tanta, vt omnium penè communis ſenſus eſſet atque ſententia, malle ſe cum Origene errare,

Rom. 1.

quàm cum aliis vera dicere. Dum interim audire cogitur, hic tamen Origenes tantus ac talis, dum gratia Dei insolẽtiùs abutitur, dum ingenio suo nimiùm indulget, sibíq; plus credit, dum paruipendit antiquam Christianæ religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere præsumit, &c. meruit vt de se Ecclesiæ Dei diceretur, Si surrexerit in medio tui prophetes, non audies verba illius. & iterùm, Licet aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquàm quod euangelizatum est, anathema sit. Quod equidem anathematis fulmen in eum decies œcumenica Synodus torsisse memoratur.

Deut. 13.

Ad Gal. 1.

Quid audire profuit Tertulliano, quid hoc viro doctius? quid in diuinis atque humanis rebus exercitatius? nempe om-

nem philosophiam & cunctas Philosophorum sectas, auctores, assertorésque sectarum, omnésque earum disciplinas, omnem historiarum ac studiosorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est, ingenio vero, nónne tam graui ac vehementi excelluit, vt nihil sibi penè ad expugnandũ proposuerit, quod non aut acumine irruperit, aut pondere eliserit? oratio verò, tanta nescio quà rationum necessitate conserta est, vt ad consensum sui, quos suadere non potuerit, impellat. Cuius quot penè verba, tot sententiæ sunt, quot sensus, tot victoriæ, si tamen post hæc omnia subtexat eruditus auctor Vincentius Lirinensis. His tandem Tertullianus Catholici dogmatis pa- Aduersus hæreses cap 24.

rum tenax, & disertior multo quàm fœlicior, mutata sententia fecit ad extremum, quod de eo beatus Hilarius scripsit. Sequenti errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem. Infœlix homo, proinde
6. Cōf. exclamat Augustinus, qui omnia illa scit (naturales vtique ac humanas scientias) te autem nescit, Deum scilicet, beatus homo qui te scit, etsi illa nesciat; qui autem & te & illa nouit, non propter illa beatus est; sed propter te solum beatus, si cognoscens adorauerit te, & non euanescat in cogitationibus suis.

Porrò differentias humanæ scientiæ ab ea quæ de Deo est, quæque Sanctorum esse dicitur, & de qua hîc Augustinus, alteram componens alteri bel-

lè prosequitur Bernardus, easque pensat ac censet ex sex capitibus, si sparsam tamen in diuersis tractatibus doctrinam eius, benè legi, collegi, ordinaui, ac pressi. nimirùm, D. Ber. serm. in Cantic. 8. 9. 10.

a Ex causa vtique proxima.
b Ex effectu.
c Obiecto.
d Medio.
e Ordine ac modo.
f Fine.

a Ex causa, inquam, proxima: siquidem, & si vtraque notitia sit à Deo; omnium vtique scientiarum domino. Ad Rom. 1. Deus enim illis reuelauit, putà philosophis. item 1. Corint. 2. Nobis, vtique fidelibus, reuelauit Deus: De hac tamen sola posteriore, specialiter additur, per Spiritum sanctum. Reuelatio autem quæ

fit per Spiritum sanctum, non solùm illuminat ad cognitionem, sed etiam accendit ad amorem, dicente Apostolo, Charitas Dei diffusa est per Spiritum sanctum in cordibus nostris.

b En effectus duplex ac geminus in his, tantùm in istis vnicus ac simplex. Hinc scientiam illam, quæ est per Spiritum sanctum, instar esse dicit Apis, ceram & mel fundentis, vnde habet, inquit, vt accendat lumen scientiæ, & infundat saporem gratiæ.

c Dixi ex obiecto: audi quid philosophis de Deo reuelatum sit, sempiterna virtus eius & diuinitas. Vides, inquit ille, quia quod sublimitatis & maiestatis est in sublimitate Spiritus non Dei, sed sui rima-

ti ſint. Quòd verò mitis ſit & humilis corde, quòd amore noſtri factus homo, quòd paſſus, &c. penitùs ignorarint, & tamen illud eſt quod ſcientiam Sanctorum dulcat, eleuat, & in immenſum attollit, dum ea de Deo norunt, quorum in natura veſtigium nullum, imò plurimus obluctatur ſenſus, equidem cùm ad ſcientiæ præcellentiam, tum ad fidei ſuæ meritum iſta pertinere elegantiſſimè profitetur Tertullianus his verbis. [Quidquid Deo indignum eſt (iudicio ſcilicet inſipientium) mihi expedit, ſaluus ſum ſi non confundar de Domino meo, qui me, inquit, erubuerit coram hominibus, erubeſcam eum coram patre meo: alias non inuenio materias confuſionis, quæ me per-

Tertul. de carne Chriſti.

contemptum ruboris probent benè impudentem & fœliciter ſtultum. natus eſt Dei filius, non pudet, quia pudendum eſt. mortuus eſt Dei filius, prorſus credibile eſt, quia ineptum eſt. ſepultus eſt & reſurrexit, certum eſt, quia impoſſibile eſt.]

d Ex medio quoque diſcrimen eſt: dicat enim nobis Apoſtolus, per quid cognouerunt Philoſophi ſublimitatis & maieſtatis iſtud Dei? vtique per ea quæ facta ſunt, & ex magnitudine ſpeciei & creaturæ: at fideles & sãcti, ex inuiſibilibus ipſis Dei, nempe fide ac reuelatione. eſt enim fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.

e Ex ordine & modo diſcrimen apparet. [Tempus bre-

ue est, inquit idem Bernardus, tu igitur qui in timore & tremore salutem operari pro temporis breuitate festinas, ea scire priùs, ampliúsve curato, quæ senseris viciniora saluti. [Qui se putat aliquid scire, ait Apostolus, nondum scit quomodo oporteat scire.] Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum ordinémque nescierit. Vtrumque verò verbis apertissimis commonstrat; scilicet, vt id prius quod maturius ad salutem. quo studio: vt id ardentius, quod vehementius ad amorem. Addit postmodum, subdiuidendo illud ipsum quod priùs discendum est: [Volo, inquit, animam scire seipsam, quod postulat ratio & vtilitatis & ordinis.] Ordinis

1. Cor. 8.

quidem, quoniam quod nos ſumus, primùm eſt nobis: Vtilitatis verò; quia talis ſcientia non inflat, ſed humiliat, & eſt quædam præparatio ad ædificandum: niſi enim ſuper humilitatis ſtabile fundamentum, ſpirituale ædificium ſtare non poteſt. porrò ad humiliandum nihil anima inuenire poteſt viuacius, quàm ſi ſe in veritate inuenerit, tantùm non diſſimulet, non ſit in ſpiritu eius dolus. Nónne ita ſe intuens clara luce veritatis, inueniet ſe in regione diſſimilitudinis? & ſuſpirans miſera, quam iam latere non poterit quòd ſit miſera, nónne cum Propheta clamabit ad Dominum, [In veritate tua humiliaſti me?] Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera,

cognitione ſui, cùm ſe perceperit oneratam peccatis, mole huius mortalitatis aggrauatam, terrenis intricatam curis, carnalium deſideriorum fæce pollutam, cæcam, curuam, infirmam, implicitam multis erroribus, expoſitam mille periculis, mille terroribus trepidam, difficultatibus implexam, mille ſuſpicionibus anxiam, mille neceſſitatibus ærumnoſam, procliuem ad vitia, ad virtutes inualidam? vnde iam extollentia oculorum, vnde leuare caput? nónne magis conuertetur in ęrumna ſua, dum configitur ſpina? Sequitur ſecundum membrum prioris notitiæ: porrò conuerſa ad Dominum recipiet conſolationem, Ad me ipſum anima mea conturbata eſt,

propterea memor ero tui. Tali itaque experimento, & tali ordine, ſalubriter innoteſcit Deus, cùm priùs ſe homo nouerit in neceſſitate poſitum, & clamabit ad Dominum. Atque hoc modo erit gradus ad notitiam Dei, cognitio tui, & ex imagine ſua quæ in te renouabitur, ipſe videbitur. Noueris ergo te, vt Deum timeas, noueris ipſum, vt æquè illum diligas. In altero initiaris ad ſapientiam, in altero & conſummaris, quia initium ſapientiæ, timor Domini, & plenitudo legis dilectio.

Sed iam ordine poſtremo ac ſuo ſequitur notitia literarum, de qua ſubinfert. Cætera indifferentia ſunt, inquit, nec ſalutem ſi ſciantur, nec damnationem ſi neſciantur haben-

tia. non tamen dico contemnendam ſcientiam literarum; ſed duo illa oportet & expedit vt præcedant, in quibus ſumma ſalutis conſtituta eſt. Vide ſi non intuebatur, & ſi non docebat hunc ordinem, qui dicebat, Seminate vobis ad iuſtitiam, metite ſpem vitæ, & tunc demum illuminate vobis lumen ſcientiæ. Hæc ille. quæ ipſiſſimis referre verbis ſuis placuit, ad maiorem cùm doctrinæ auctoritatem, tum dicentis ſeu verborum ſuauitatem.

[f] Denique ex fine differentia manifeſta. Iſti ſcire volunt, vt vel ſciant tantùm, quod inanis curioſitatis eſt; aut vt ſciantur ipſi, quod manifeſtæ vanitatis; aut vt ſcientiam ſuam vendant, quod turpis quæſtus. Hi con-

tra vt ædificentur ac ædificent; quod prudentiæ & charitatis: bonus profectò sensus & intellectus ille omnibus facientibus eum.

5. Venio ad quintum paruipendendæ scientiæ motiuum, nempe facilem, promptámque illius ex casu vel ex accidenti iacturam. nullus enim negauerit, rerum quibus fruimur constantiam, earumdem vsuræ possessionisque non minimam esse partem. neque enim possidetur, quod ociùs fugit, aut inuito possessore mox effluit; atqui, licèt bonis fortunæ constantia seu consistentia præstent artes; non vna tamen vel illis est ad effugium porta, quot casus, quot morbi, quot perturbationes, tot penè ad obliuionem patentes sunt aditus.

Messalam Coruinum quis nesciat alioquin eximium quondam oratorem, ex diuturno morbo & prauo habitu interni sensus, memoriâ penitus lapsum, vt sui nominis ne meminisset quidem? Tacitus prætetire nequeo immemoris cuiusdam historiam memorabilem, & proposito huic meo multùm accommodatam, Simonis scilicet Thuraij Angli, quem Trithemius *de Thurnaco* vocat. Hic cùm esset subtilissimus dialecticus, & liberalium artium Professor Parisiis nominatissimus, plenior scientia quæ inflat, quàm charitate quæ ædificat, iactarétque se, quam totam sciret Christi legem, argutiis euertere, & labefactare suis posse. quid ad retundendam hominis istius iactãtiam, acau-

daciam accidere permisit superborum aspernator Deus? ecce nimium præsumentis, repentina mentem subit obliuio literarum, vel primarum penitus obliuiscitur, orationis Dominicæ insuper immemor efficitur, & ad alphabetum denuò perdiscendum proprij filij magisterium, operásque mendicare cogitur. Sed quid aliena perquiro, cui etiam domestica suppetunt exempla? Noui ego ex condiscipulis meis vnum mediocriter anteà literatum, è cuius memoria superueniens morbus, specierum quidquid inesset sic erasit, vt ad prima literarum elementa seu rudimenta sit relapsus.

6. Sed ponamus comparatas iam etiam artes nobiscum per vitam mansuras, nec vllo

vnquam infœlici casu labefactandas : illarum tamen diuturna breui viuentibus possessio non esset, ars enim longa acquisitu est, & in ea comparanda, bona vitæ portio, imò etiam interdum tota impendenda est, quò spectat illa sapientis cuiusdam querimonia.

Heu tunc morior, vt scire incipio.

Quis igitur tanti emat, cuius tam breuis & subita vsura notitiæ est? Sed intereà verendum mihi, nedum in extenuandis scientiis nostris, pluribus incautiùs moror, tantumdem à proposito aberrem meo, longéque fiam; quantum desipiat nutrix dulcia vocans ad vbera, dum obtendit amaritudinem. nimium fortè torsi, qui vt ad mediocritatem reducerem, in extremum & oppositum etiam flexi.

Addamus itaque plurima humanas habere ſcientias, ex quibus illarum æſtimatio ſit minor; illis tamen minimè deeſſe certum eſt, vnde plurimi habeantur. illæ ſiquidem nimios affectus motúſque componunt, voluntati ad bonum facem præferunt, otia ab ignauia vindicant, ſolitudinis tædium fallunt, impuris cogitationibus occurrunt (non enim licet laſciuire diſtrictis) librorum ſignacula reſoluunt, doctis colloquuntur, ab imperita prophanáque plebe ſecernunt, ſecretorum conſcium reddunt, rationem excolunt, ipſúmque hominem ad intelligentiarum propemodum ſortem prouehunt, præterita reuocant, futura proſpiciunt, præſentibus adſunt, & quod ſummum om-

Scientiæ fructus.

nium, & ad rem maximè meam eſt, obeundis dignè religionis muniis & exoluendis officij cuiuſque merito repenſis, reddit idoneum. Digniſſimæ prorſus, pro quibus obtinendis plurimùm deſudetur. Sed iam addiſcendi modum inueſtigemus, ne pendulos candidatos noſtros ac veluti ſitibundos Tantalos, ad aquas, pomáque fugientia hiantes auidóſque relinquamus.

Principio igitur duo mihi hac in re prę oculis habenda, & cuique candidato idemtidem recolenda ſunt. alterum quidem, temporis concitatior fuga, ſeu vitæ præſentis breuitas, fugit irreuocabile tempus. Hinc monet Seneca quemque noſtrum, vindica te tibi, tuus ſis, & non alterius, & tempus

quod aut auferebatur, aut ſurripiebatur, aut exciderat collige & ſerua. non multùm accipit temporis homo, & ſi illud totum ſibi vendicet, cui licet nihil facilitate eripi, nihil negligentia patiatur excidere, tamen ad immortalium cognitionem nimis mortalis eſt.

Alterum, eorum quæ ſciri congruit varietas & multitudo. Priùs, ſedulò agendum admonet, nullum præterfluere tempus otioſè patitur; quin nec lectionis quidquam vel acceptæ vndequaque doctrinæ, quod ad rem noſtram pertinere noſcatur, præterire vel perire ſinit, ſed in ſcriniis noſtris citiùs recondi reponíque præcipit. Quanta enim quotidie præterfluunt & excidunt nobis, quorum ſi viri frugi ac prouidi

uidi fuissemus, multiplicium copiâ rerum nos diuites exiguo factos tempore miraremur. Salutare igitur consilium fuerit, vt maturius de vitæ statu consultes ac deliberes; quò ab ipsis studiorum tuorum initiis, quæcunque instituti futuri explendis pensis ac officiis conducere possint, prouidus seponas, vt cùm agendum fuerit, quo agas, ad manum habeas: ne ipsum iam agendi modùm seriùs quæras, aut de præsenti deliberes;

Singula enim non disponit nisi qui vitæ suæ summa proposita est. Senec. epi. 71.

Nisi properamus, inquit Seneca, relinquimur, agit nos, agitúrque velox dies, inscij rapimur, omnia in futurum disponimus, & inter præcipitia lenti sumus.

Posterius, à superfluis ac vanis reuocat. Compendio studere suadet, & maturato labore plura exequi. Nam etsi non omnibus omnia competant, nec paris in vnoquoque nostrûm doctrinæ sit necessitas, (cùm in domo Dei mansiones multæ sint, ac singulorum nostrûm penè gradus diuersi, variáque ac distincta ministeria, quibus implendis impar doctrinæ portio participatióque sufficiat) attamen si cõiunctim illa omnia spectemus, quibus exoluẽdis totum religionis corpus addictum est: cõstabit prorsus, summam quandam in quibusdam saltem membris desiderari doctrinæ copiam pariter & artium varietatem, Grammaticæ, inquam, Rhetoricæ, Philosophiæ, multiplicis Theologiæ, sacrorum insuper Ca-

nonum peritum confessarium, quin historiæ saltē Ecclesiasticę gnarum esse concionatorem oportere; imò totius Scripturæ sacræ consultum, aut illius plurium plus minus partium. Tantis igitur tótque comparandis disciplinis sufficiet is, qui modum non tenuerit? tam longa metiri poterit breui spatia, qui compendiosam carpere viam fastidierit? nequaquam certè. Stata nobis igitur duo sint præmemorata principia. Iam ad vlteriora pergamus, & quibus compendij huius ratio constet videamus.

Duobus ego potissimum illam contineri puto. Ingenij scilicet fœlicitate, & eiusdem sedula cultura: hæc, duobus perficitur, scilicet doctoris officio, & librorum vsu.

rursus, libri pauci, & in vnaquaque facultate selecti ac probati. Sed hæc strictim dicta, fusiùs explicemus.

Ingenium primum ac præcipuum sciendi organum, imò scientiæ interdum etiam parens (in quibusdam scilicet solertia pollentibus) nec summum necessariò requiro: (triplicis enim sortis, & quidem fœlicis agnoscit ingenia ex Epicuro Seneca Epist. 52.) nec Geometriâ iam excultum vt exigebat Plato, in eo qui in academiam suam admittendus esset: non etiam penitùs hebes aut obtusum cupio, vel ad scientias minus comparatum: nam vt benè monet Horatius,

De arte poët. *Tu nihil inuitâ dices faciésve Mineruâ.*

Tenacem etiam propositi ma-

ximè volo ſtudentem omnem, nec cœptis aliquando deſiſtentem. Medium itaque vel mediocre ſufficit ingenium, de cuius vtique natura agere, non tam mihi propoſitum eſt, quàm de liberis ſtudentium conditionibus ac voluntariis.

Prima ſit, animum pacatum habeat, quietum inquam & expeditum curis, variiſque in diuerſa diſtrahentibus ac perturbantibus affectibus,

Carmina proueniunt animo deducta ſereno.

Nec niſi in vnda placida rerum obiectarum ſpecies repræſentari poſſunt. Huius rei gratia Crates ipſe Philoſophus, cuius meminit Hieronymus, pergens Athenas ad capeſſendam Philoſophiam, in archipelagum, quos plurimos habebat

nummos misisse perhibetur. Idem de Platone memoriæ proditum est, qui amplissimum patrimonium, germanis suis distribuit, solo sibi retento suburbano prædio, quod academiam appellauit. Quòd si mihi studiosissimum virum Senecam obtrudas locupletissimum vtique possessorem ac diuitem: dicam possedisse quidem diuitias, non ab illis fuisse possessum. Audi si lubet quàm solutus ille ab his temporalium tricis ac inuolucris (si modò dictis suis fidem non deneges) Olim iam, inquit, nec perit quidquam mihi, nec acquiritur (de nauigiis mercibus onustis sibi prouenientibus agebatur) quasi perinde sibi esset, perirent illa naufragio, vel ad portum prospero peruenirent

appulsu, rationem subinfert; quia quantulumcumque habeam, inquit, tamen plus iam mihi superest viatici quàm vitæ ac viæ. Cæterùm quod de diuitiarum curis dico, gratia exempli est. Tu verò quem nunc compello, quique ex omissi voti paupertatis merito, illarum excussisti iugum, & in libertatem te vindicasti, ad alias quarumcumque rerum humanarum curas, affectus, cupiditates; studia, perturbationes transferito, quibus distrahi & occupari potest animus:

Alia sit hominis literarum cupidi dispositio, nempe contendat precibus, vt natiuo ac naturali suo, cœleste lumen accedat, si ad summum cupiat assurgere: sic oculo corporeo

vel purgatissimo, ad videndum externus solis radius affulgeat necesse est: cuiusquidem luminis defectu, summi vel Philosophi ad notissima quædam naturæ caligasse perhibentur. Verùm de hoc promerendo lumine pluribus infrà, cùm ad vsum librorum ventum fuerit, quò me accingo.

Cæterùm quemadmodum fertilis alioquin gleba, culturæ defectu arescit, & infrugifera reddi solet; sic sunt ingenia vel fœliciora, nisi expolian-tur & artibus excolantur. Ad id autem omninò duo conferunt, doctoris opera, & librorum vsus: docentis inquam, officium ac munus necessarinm in Philosophicis præsertim, in quibus vel Augustinus soler-

rissimi & perspicacissimi alioquin vir ingenij, illud admittere coactus est, cui solâ duce propriâ Mineruâ, peruiæ extiterant aliæ disciplinæ. Qualem verò deceat esse doctorem, & quam docendi rationem tenere debeat, nunc prosequi alienum. Præsertim verò cùm alibi dixisse me benè memini, cum ea parcitate & cautela, qua decet cum doctoribus & de doctoribus agere. Imò discipulos hîc potiùs compello, ac monitos esse volo, suæ erga magistros & scholam ipsam obseruantiæ, vt scilicet illos venerentur, officiis colant, diligant, auidè audiant, doctrinam suam plurimi faciant, hinc enim aut progressus discipulorum magna ex parte pendet aut regressus; scientia,

inquam, aut inscitia: nam promptus est & proximus ex contemptu Doctoris, ad eius quoque detrectandam doctrinam gradus, propter vtriusque cognationem & inter se necessitudinem; quis enim studiosè captet, quod respuit? Quin & ipsi Scholæ (vtique musarum domicilio, imò & sapientiæ sacrario) reuerentia exhibēda est, non modò ne in scœnicā aulam transeat, aut ludicram aream; sed etiam ne otij vel oscitantium diuersorium fiat, quos idcircò grauiter sugillat, Seneca, Scholæ inquilinos tales appellans. Quippe qui in Schola, tanquam in alieno habitent, ac sibi indebita domo. Vtriusque verò, tum magistri tum ipsius Scholæ despicentia vel neglectus, quàm sit ipsius

Epist. 108.

candidatis noxius, manifestius est quàm vt probari ampliùs oporteat: nemo enim in auersum animum quidquam inducit. obuersum vas oportet esse in quod infundas: & quod ad Scholam attinet, neminem pudet inanem ex ea redire, cuius apud se nulla fuit priùs auctoritas. Properemus ad alia.

Libri iam suo sese ordine in manus ingerunt. O pretiosum depositũ! O sacram supellectilem non nisi lotis manibus contrectandam. Sed etsi nonnunquam gestanda esset, foret honori, non oneri. sed quid tandem illi proderunt ei qui nesciat vti? Vtique par illorum vtilitas, atque Dauidi quondam fuit auratæ Saulis armaturæ, aut pusillo cuique gladij Goliath. Quis igitur illorum

vſus, & quomodo legendum ac ſtudendum videamus.

Principio igitur moneo, vt in qualibet ex prælaudatis aut aliis quibuſcumque facultatibus, ac diſciplinis quibus pro ratione ſtatus aut conditionis inſtructus quiſque debet eſſe, delectus librorum habeatur, ne ſi per omnes vagari, aut obuios quoſque temerè ſectari libeat perinde accidat, atque venaticis canibus, plures ſectando lepores, nullum capientibus. Sed illis potiſſimùm iiſque pauciſſimis inſiſtatur, quos in vnaquaque diſciplina præcipuos & inſignes eſſe methodo, perſpicuitate, doctrinâ, peritiorum ſententiâ conſtiterit, nec refert quàm multos habeas, ſed quàm bonos. Lectio certa prodeſt, ſed

varia delectat; Qui quò destinauit peruenire vult, inquit Seneca, vnam sequatur viam, non per multas vagetur, non ire istud, errare est. Cuius neglectu documenti, quàm multos quotidiana deprehēdamus experientia, qui diurna nocturnáque lectione fatigentur, & librorum strues, altásque congeries euoluant, ex quibus tamen vnum faciant capiántque fructum, capitis vertiginem, ophthalmiam, aut meram inscitiam. Qui si vel vnum primarium quidem, vel probatum perlegissent: ex quo tanquam ex fonte plurium riuuli voluminum aliorum prolluxisse noscuntur; breui facilique negotio, ad accuratam notitiam peruenissent. Huc spectat D. Thomæ Aquinatis

Epist. 58.

responsio quærenti, qua tandem ratione doctus euaderet, vnius, aientis, lectione libri. Quin & librorum multitudinem, ingeniorum esse carnificinam quis nesciat? quibus proinde non abs re possit accommodari istud Imperatoris Adriani de medicis suis grauiter conquerentis, Turba medicorum occidit Regem. Et Callimachus ipse Grammaticus dicere solebat, τὸ μέγα βιβλίον τῷ μεγάλῳ ἐοικέναι, *Magnum librum magni mali instar esse*. Quid de pluribus dixisset, cùm sic vnicum insectetur? nam licèt mentem non semper obruant, vel in amentiam ducant, certè obtundunt, offundunt, dilassántque non modicùm, vnde Remoras aptiùs eos quàm ad scientias promo-

tores ingeniorum meritò dixerim. Oportunus hic quidem instituendæ bibliothecæ locus, nisi angustior aliquanto ad illius capiendam amplitudinem, cuius ordinandæ si quis me doctior vellet prouinciam suscipere, tantum abest vt de præcepta mihi huius opusculi gloria, aut officij publici merito subducto quidquam quererer: quin & ingenuè fatear magno me deuictum iri beneficio. Sin minùs aliàs ipse dante Deo præstabo. Verùm, ne cuius conatus meus, futuræ patere possit inuidiæ, vel calumniæ, dum plus fortasse speratur ex me, quàm exhibiturus sim: fidem meam his limitibus definio. Primò ordine proferentur libri potiores, selectiores ac paratiores ad singulas artes, aut

ſcientias capeſſendas, maximè verò, viris Eccleſiaſticis opportunas & neceſſarias.

Secundo proſtabit catalogus librorum operum aut tractatuum, quibus ſancti Patres cùm Græci tum Latini excelluiſſe comperiuntur; vt quibus per otium integros legere non vacat, horum ſaltem ex parte, vel optimâ fiant conſcij & gnari.

Tum denique quandoquidem Scripturæ ſacræ neceſſarius imprimis eſt intellectus, & vſus Eccleſiaſtæ continuus, ac expeditus (cuius vtique ampliſſimus librorum atque partium extat numerus, innumerus verò longéque amplior ſcholiorum grex aut exercitus) proſpicietur idcircò cuiuſque commodo, monſtrando ex

commentatoribus in singulas partes, quemque optimum vnum aut alterum. Et hæc ex occasione dicta, & in pignus fidei data. Iam ad propositum reuertamur, singularis nimirum ac statæ lectionis faciendæ consilium, ex qua nouum hunc etiam nec contemnendum excerpere licebit fructum, expeditiorem scilicet intelligibiliorémque lectionem, (explico) ad auctoris quamque recentem inusitati lectionem, ferè nemo est quantumcumque versatus, qui non hæsitet. Nam cuique scriptori suus stilus est, propria cuiusque phrasis dicendíque ratio, singularia nonnunquam & affectata sunt verba, quæ sibi quisque priusquam familiaria & domestica fecerit, iisdémque tantisper assueuerit,

nonnihil laboret oportet, nec interim expedito adeò festinat gradu: vnde fit consequens vt qui raptim varia apud varios legerit, pauca intelligat, & qui per omnia cucurrerit, vbique penè hæreat atque subsistat. Ab hac autem se molestia liberat, damnóque redimit, qui insistit vni.

Sic autem librorum paucitatem consulo, vt iisdem insistere quos elegeris iubeam. Nec passim legere, seu interlegendum, oculorum quasi saltus quosdam edere, sequentium enim plerumque, ex prioribus intelligentia pendet. Porrò ægri animi est ista iactatio, fastidientis est stomachi varia degustatio, peregrinorum sunt hospitia plura, nulla domus; denique

Nusquam est qui vbique est.

His tamen nihil obfuerit, quin proposita tibi sint aliquot, sed pauca simul studiorum seu lectionis variæ genera, quibus alternas identidem nauare possis operas. Quippe quorum ea futura sit vtilitas, vt tanquam vnius continui non tædeat modò; verùm etiam ad alterum æquè serium ac vtile velut ad laxamentum translatus, perinde proficias, sine otij torpore, cum nouitatis oblectamento, & alterius quæstu doctrinæ. Inutilibus autem studiis aut lectionibus, nusquam indulgendum est: quod si quandoque tamen ista lubet agere; tunc certè, cùm voles nihil agere. Hoc autem habent in se pessimum, dulcedinem quandam sui faciunt, & ani-

mum ſpecie ſubtilitatis inductum retinent ac remorantur, cùm tanta rerum moles vacet, cui vix tota vita ſufficiat.

Epiſt. 111.

Id etiam curandum, vt paratum ſemper, propoſitúmque tibi ſit, cui incumbas lectionis aut ſcriptionis aliquod penſum, ne muſæum ingreſſus, tum incipias deliberare, cui rei intendas, cùm agendum eſt.

Moneo ſecundò, vt ſæpè moroſa ſit lectio, interciſa & identidem ſubſiſtens, vt illud quodcumque hauſeris ex libro, digeras diſcutiendo. Hac quippe ratione, & altiùs inſidebit memoriæ, & luculentiùs obuerſabitur intellectui. Quemadmodū enim qui auidiùs ſorbent, & ſemel plura condunt in ſtomachum, non tam alun-

tur quàm grauentur, præfocato nimirùm natiuo calore, à quo nutritionis actio futura erat: sic cursim & plura legentis & non recolentis, rerum indigesta multitudine memoria prægrauatur, & intellectus offunditur. In quam rem rectè Seneca: Nec passim, inquit, carpenda sunt, nec auidiùs inuadenda vniuersa: per partes peruenitur ad totum, aptari onus debet viribus, nec plus occupari quàm cui sufficere possumus, non quantum vis, sed quantum capis haurias. & alibi:

num excerpe, quod illa die concoquas.

Ad hæc, non semel tantùm aut verùm expertus ipse, perinde li accidere qui interlegendum in rem difficilem incurrit, at-

que illi, qui locum obſcurum vt putà vinariam cellam repentè ſubit ex aprico. Huic enim ipſo occurſu & obiectu primo, omnia oculis confuſa, imò etiam denſiſſimis offuſa tenebris, hócque vnum videt, quod nihil videt: at ſi tantiſper inſiſtat defixúſque hæreat, tum innoteſcere atque clarere paulatim incipiant omnia, & illi tantillo lumini quod intus eſt aſſueſcentes oculi, quæ in ſpecu ſunt, iam ſingula luſtrat; hîc cadorum vini quot videt ordinem, iſtic carbonum congeriem, hinc ſalitarum penus carnium, iſtinc ſtratas humi deſpicit virgarum faſces, & id genus alia. Sic omninò ſe habet intellectus ad intelligibilia, quòd oculus ad iſta viſibilia quæ profectò non cernèret, niſi

contuendis illis morosiùs institisset.

Tertiò, id age, vt quæ didiceris, memoriæ mandes ac teneas, nõ est enim scire, quod tibi dicere aut referre promptum non est, licèt legisse te quandoque dixeris, aut in quo habeatur libro memineris. Hinc tritum illud, *Si charta cadat, secum sapientia vadat.* Vide, inquiebat Pythagoras, ne armarium doctius habeas quàm pectus. Hinc facetè (nec immeritò quidem) apud Senecam sugillatur obliuiosus quidam senex nomine Caluisius Sabinus, qui cùm eruditus haberi, nec ab ea existimatione doctrinæ quam iunior præsumpserat, excidere vellet, hanc artem excogitauit; nempè, vt magnâ summâ seruos emeret, vnum

qui Homerum teneret, alterum qui Hesiodum, Pindarum, & ita de ceteris: at postquam hæc familia illi comparata est: cœpit conuiuas suos ad docta colloquia deducere, habebat autem ad pedes seruos, à quibus subinde versus requireret, quos oportunè referret; sed sæpè in medio versu hærebat (vnde præter hos, analectis etiam aliis, id est, sublegulis indiguisset) is tamen in ea opinione erat, vt putaret se scire, quod suorum quispiam sciret: at irrisor Satellius quidam, illum hortari cœpit, vt luctaretur hominem ægrum, pallidum, gracilem. Cui cùm Sabinus respondisset, Et quomodo id possum, vix viuo? Noli obsecro hoc dicere, subiunxit Satellius, non vides quàm multos

multos seruos habeas valentissimos? ironica prorsus responsio. Cui sapienter subdit Seneca. Bona mens nec commodatur, nec emitur, &c. puto si venalis esset, non haberet emptorem. Demetrius ipse Cynicus dicere solebat, plus prodesse si pauca sapientiæ præcepta teneas, & illa in promptu tibi & in vsu sint: quàm si multa quidem, quæ non habeas ad manum. Quod appositissimo illustrat exemplo idem Seneca, Magnus luctator, inquit, est, non qui omnes numeros nexúsque perdidicit, (dixisset Tertullianus omnem artis stius gesticulationem) quorum vsus sub aduersario rarus est, sed qui in vno se aut altero benè diligentérque exercuerit, & eorum occasiones intentus

Epist. 23.

expectat, nec refert quàm multa sciat, si scit quantum victoriæ satis est. Hæc ille.

Neque verò tibi sufficiat memoriæ loculis abdidisse, quod ex lectione excerpseris, quódque tanquam ex penu quodam depromere possis ad placitum, aut ad nutum euocare. Sed id insuper age quantum in te fuerit, vt illud quodcumque est, quod aliunde sic accesserit tibi, tuum fiat ac proprium: nec tam memoriæ commendasse, quàm in proprium ingenium transmutasse videare, id est, sic mente recolas, tandiu mediteris, sic apud te digeras & excoquas, vt mentem ac stilum auctoris videaris imbibisse. Quatenus memoriâ tuâ vel deficiente penitùs aut oblitâ, tamen illud

idem quod didiſceras iam ex te poſſis & ſentire & loqui. Alimenta quæ accepimus, ait Seneca, quandiu in ſua qualitate perdurant & ſolida, innatant ſtomacho, onera ſunt: at cùm ex eo quod erant, mutata ſunt, tum demùm in vires, & in ſanguinem tranſeunt: idem in iis quibus aluntur ingenia. Præſtemus vt quodcumque hauſimus, non patiamur integra eſſe, ne aliena ſint; concoquamus illa, alioquin in memoriam ibunt, non in ingenium. Epiſt. 84.

Porrò hæc ipſa quæ alioquin factu non vſque adeò facilia videntur, confido nobis expedita fore, ſi naturali induſtriæ noſtræ, ſtudioſiſque ac indefeſſis conatibus, inuocata cæleſtis aſpiret aura, affulgeat cę-

lestis aurora. Nimis autem multa sunt, quæ nos hortantur & admonent superni istius captandi luminis ac opis diuinæ implorandæ, initio lectionis aut studij. exempla, imprimis sapientum vel infidelium, hinc tritum istud,

Ab Ioue principium musæ.

Epist. 8 Et ipsius Platonis hoc religiosum dogma est,

Omnibus in rebus & dicendis & cogitandis principium semper à diis est sumendum.

Quod siue ex instinctu naturali in illis profectum putemus, seu ex liberæ rationis malimus dictamine deriuatum: vtrobique tamen non temerè sed meritissimo iure factum manifestè concluditur. His accedit ratio ipsa, quæ ampliùs vrget in viris Christianis, quibus igno-

tùm illud non eſt, [Omne donum perfectum, & omne datùm optimum deſurſùm eſt, deſcendens à patre luminum.] Quid verò perfectius meliúſve ſapientia? Chriſtianis inquam viris: quos compellat Iacobus Apoſtolus his verbis, [Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo.] is quippe, Deus ſcientiarum eſt, & illi præparari cogitationes, mentes vtique cogitationum opifices ad ſtudia diſponuntur per inuocationem numinis ſui. Quia in re non ſapientum æmulatores modò, ſed etiam communis naturæ ſenſus & inſtinctus æqui fuerimus ęſtimatores. In viuentibus quidem vel omnium infimis quæ velut ad erudiendum hominem informatrices inſtituit Deus, oſtreas dico atque con-

chylia, imò & violas ipſas omnéque genus florum, quos ad primos orientis ſolis radios explicari cernimus. Hinc emblema,

Solis ad aſpectum veluti roſa verna vireſcit,
Sic ego florebo reſpiciente Deo.

Quaſi intelligant inanimantia illa, quidquid in ſe vegetum, quidquid viuidum, quidquid elegans ac venuſtum, totum inquam illud, ab hoc affulgente ſibi Sole defluere: quod ampliùs etiam produnt, dum quandiu hemiſphærio Sol imminet, tandiu ſeſe obuertunt illi heliotropia propterea meritò nuncupanda. Cæterùm huiuſce conuerſionis ad Solem noſtrum, præcipua quædam in nobis præ rebus cæteris, imò & hominibus aliis, ineſt ratio.

quatenus ſcilicet nos deceat (Chriſto vtique exauctoratos atque deuotos) ab eodem auſpicari ſtudia noſtra, in quem illa debitis obſequiis aliquando reſoluenda ſunt, nempe prędicando, peccatores reconciliando, ſacrificia offerendo, pſallendo, &c. vt inde exiiſſe intelligatur noſtra vis ac virtus omnis, quò illam referimus ac refundimus. Quæ quidem obſequia noſtra, cùm eminentiſſimæ cuiuſdam conditionis ſint, ac illis pro dignitate defungi, non humanæ ſolius ſit facultatis aut induſtriæ: profectò non omni fidendum eſt lumini; ne quidem Diogenis admittenda ſola lucerna eſt; ſed ad illa certiùs inſpicienda atque luſtranda, cæleſtis iubaris aduocandus radius & ad-

mouendus est.

Dices, ad comparandas humanas scientias, naturalis ingenii fœlicitas hominis vel nequam sufficit? Sed sit ita vt placet, penitus non abnuo, quanquam de omnibus, pluribúsve perfectè inficiari possim ac debeam. Sed interrogo, sit proposita tabella, & ambobus oculorum luminibus æqualiter obiecta, nónne vterque cùm dexter oculus tum sinister eam videt? videt procul dubio, verùm non æquè, minùs enim perfectè lustrat sinister, quia lęuus & sinister est; sic sunt scientiarum obiecta, veritates inquam ipsæ, nequam erudito ac probo, sapienti & insipienti propositæ. Quin & tu eodem vel oculo vicissim hinc & inde conuersus ac positus, eamdem

tabellam contemplare: Nónne dextra iam tibi, subindéque sinistra? nónne hinc obuersa radio, & ad aspectum tibi composita; inde auerso & opposito Sole constituta est? Sic sanè, sic sinistra sunt omnia, sic infaustæ literæ, cui cælestis luminis radius non affulserit. Memini me pridem in principe domo exceptum hospitio, in cuius area media, pyramis marmorea exurgeret, in cuius summo cuspide, hæreret auratus globus. quem intuens ipse, intempestæ noctis tempore ad lucentem lunam (nam serus adueneram) argenteum prorsus esse credebam, sed primo manè sol exortus, me fraudis admonuit, & auratum, vt erat, exhibuit globum. Audi iam quò rem deducam. vtique, vt

hinc intelligas, aurea esse, potiora esse, & optima quæque futura tibi, quæ irradiante Christi lumine prospexeris; improba verò, infausta, vana, & laboriosa cognitio omnis illa, quam pallidum naturale solum lumen & inanis humana solertia pepererit. Huc spe-
Eccl. 1. 18. ctant sacra dicteria, Qui addit scientiam, addit & laborem. Rursus, Scientia inflat, spiritus ædificat. iterùm, Semper discentes, & nunquam ad scien-
1. Cor. tiam peruenientes. Etsi habuero omnem scientiam, &c. charitatem non habuero, factus sum sicut æs sonans, &
Ad Roman. cymbalum tinniens. &, Qui cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis.

Vis denique consuetudinis tuæ & Christiani ritus te commonefaciam? quandonam accumbentem te iam primùm mensæ benedicendi cibi ac potus obliuio cœpit? vix vnquam aut rarò crediderim; atqui ad lectionem aut studium cùm accedis, ad spiritualem panem, ad animæ cibum, ad pabulum vitæ capiendum venisti. Benedic igitur & tu similiter illud quodcumque lectionis aut scriptionis quo pascendus ac recreandus est animus tuus, & vt cœptis aspiret, Optimum Maximum inuoca. optares forsan in his, non tantùm audire doctorem, sed etiam ducem sequi. Sed nec in hoc quidem tibi deesse quidquam volo. Indicabo tibi quem æmuleris. Obuius est mihi Bartholomæus

Pauia Valentinus Ordinis Dominicanorum, cuius hæc erat ſtudiorum ratio, cùm Theologiam publicè profiteretur, referente Vincentio Iuſtiniano cognomine Antiſtio, in ea quam edidit D. Ludouici Beltranij vita. Si examinanda, inquit, eſſet quæſtio, verbi gratia, de tempore, æuo & æternitate, ad hanc ſe priùs ita comparabat, vt conuerſus ad Deum diceret, Amor mi Dòmine Ieſu Chriſte, ſeruus tuus Diuus Thomas hoc articulo quærit, num differant tempus, æuum & æternitas; concludit autem ſic, &c. Obſecro igitur Domine Ieſu, vt me à tempore liberes, perducas autem ad æternitatem, quæ tu ipſe es, amen. Obiiciebat deinde his verbis in concluſione ſerui tui Tho-

mæ, cui tantam dedisti lucem, exoritur mihi dubitatio, cui nescio quid respondeam; quare peto à te per merita benedictissimæ matris tuæ, vt aliquid mihi Spiritus tui impertias, quo id assequi valeã, quod te miserante spero aliquando conspicere. Responsionem posteà ex Caietano suæ dubitationis sibi proponebat, quâ expensâ, dicebat; Domine, esto tu benedictus, qui hoc ingenij acumen illi præbuisti, equidem credo eum apud te esse in paradiso: at si fortè adhuc est in purgatorio, quæso libera eum, in laborum suorum præmium, vt fruatur æternitate tua, de qua adeò doctè scripsit.

Deinde quod ipse expenderat, in hunc modum pronunciabat. Responderem ipse ita

vel tali ratione seu distinctione, tum verò subiungebat, Et quid est hoc quod ego inutilis tua creatura cogito? præ illo quod seruos tuos Ecclesiæ Doctores edocuisti? Ignosce arrogantiæ meæ gloria Angelorum, propter ipsorum Angelorum amorem, qui ex sua natura æuo commensurantur, ex tuáq; gratia æternitate perfruuntur, quâ item ipse ex eadem tua gratia, licèt sim peccator, perfruar, amen. Hoc verò (inquit idem Vincentius) hoc loco adieci, vt studiosi intelligant, seruos Dei solere, deuotionis pinguedinem, è doctrinis valdè speculatiuis elicere. Quamuis, inquit, scio non defuturos qui dicant quod scripsit Erasmus de sancti Augustini libris Confessionum, [A

quo (vtique otioſo) & in gratiam talium eas fuiſſe ſcriptas.] Verumtamen Deo potiſſimum ſapit quod indeuotis deſipit.

Intendo digitum & in alium fontem D. Thomam Aquinatem, cuius hæc aſſertio fuit, quidquid ſciret, non tam ſtudio aut labore peperiſſe, quàm diuinitùs traditum accepiſſe. Extant & illius adhuc præparatoriæ ad ſtudium orationes, quas ſi fortè pigeat ipſiſſimas recitare, tuarum tamen non iniquum eſt eas eſſe exemplares.

Neque verò id tantum actionis initio fieri ſuadeo, ſed etiam moneo vt inter legendum, vbi occurrerit quod ſapit, non curſim prætereas, ſed tantiſper hæreas cogitatione, mentem attollas in contemplationem,

ac ſuauiter deguſtes. Nam quod ſapit, nutrit: quid enim? hanc negaueris tibi, quam animantibus vel brutis ſeruandam probas æquitatem? nunquid non apicula mel guſtat quod recondit: num trituranti boui claudendum os eſſe duxeris? aut vinum non bibet, vineam qui plantauit? Equidem iuſtitiæ lex iſta eſt, eius vt annonæ tibi copiam præſtes quam in alios diuidas. Hunc & ſibi pia vel nutrix, dilectionis ſeruat ordinem, vt non niſi præmanſum in os ingerat alumni cibum. Equidem, Melanthii votum hîc probo ac requiro, cui vt vinum dulcius saperet, prelongum gruis aut oloris optabat collum. Temperantiæ genus eſt, hac in re liguritorem eſſe.

Cæterùm in hoc prædicto pietatis genere & inuocandi diuini numinis laudabili consuetudine, sollicitiùs tibi curãdum est, nequando lectioni posthabeas deuotionem, studium inquam postponas orationis, aut diuinorum officiorum temporis addicti, subducere quidquam aut suffurari audeas, quod ad literarum operam transferatur. Vana siquidem spes esset à Deo expectare, quo contra eum pugnes, nemo vsquam visus est, qui ad oppugnandum se, hostibus subsidia præstiterit. tantumdem tibi negabitur ex votis, quantum detraxeris ex debitis. Nam ad pietatem, religionis exercitatio, tempus dat, non accipit, non est deuotio subsiciua, ordinaria est, domina est. Alexander cuidam

Epist. 53. ciuitati partem agrorum & dimidium rerum omnium promittenti, Eo, inquit, proposito veni in Asiam, non vt acciperem quod dedissetis, sed vt id haberetis quod reliquissem. Itidem pietas dicit nobis omnibus, non sum id tempus acceptura, quod vobis superfuerit ex studiis aut lectionibus, sed id potiùs habebunt litterarum studia vestra, quod ipsa erogauero. Totam huc ergo conuerte mentem; quidni erogaret illa studiis nostris tempus, quidni otia faceret? quando propter illam, esse non nisi studia debent? quis laborem suscipiat, nisi spe præmij? quis moueatur, nisi vt aliquando quiescat? quis præferat lumen, nisi vt non offendat? quis bonum cupiat nosse, nisi vt amet,

vt consectetur, tandémque comprehendat? Quisquis scit vt solum sciat, rerum non seruat ordinem, distincta confundit, finis cum medio, medij cum fine, rationes. Indiscreta congestione commiscet, quæ enim est potentiarum inter se naturalis habitudo (vt loquuntur philosophi) eadem est ipsorum ad inuicem illarum actuũ: & qui est intellectus ordo ad voluntatem; is est notitiæ & cognitionis ad affectum, scientiæ ad votum. Vnde meritò dixi, qui scit vt tantùm sciat, rerum non seruat ordinem. imò expediebat dedicisse nõ discere, vnde aduersum nos conuictæ malitiæ cẽsura procederet. Magno itaque temporum impendio, magna inquam, alienarum aurium molestia lauda-

tio hæc aliis conſtet,

O hominem eruditum.

Simus autem nos hoc titulo ruſticiore contenti,

O virum bonum.

Quapropter ſi contingat quod opto, vt otij copia, temporis œconomia, ſedulitate ſtudij, necnon præſentium vſu dogmatum ſeu præceptorum, quibus ad capeſſendas ſcientias dirigeris, aliquando peruenias, & ſis ad ea benè comparatus, quæ tui ſint ſtatus & inſtituti munia: iam tunc ſubſiſte, pe~~dem hîc fige~~, ſciendi cupidini frenum iniice. Sit quæ tibi ſemper in hoc ac ſimilibus Lydius hic lapis. Quoties longè iam progreſſo ſemper aliquid longiùs reſtat: ſcito id naturale non eſſe. Ideſt, non rationis rectæ, ſed cupiditatis immo-

dicæ. Quemadmodum enim rerum omnium, sic literarum intemperantia laboramus, legere tamen non veto, studere non prohibeo, sed non vt plus aliquid scias verùm vt melius, id est melior euadas.

Postremum denique sit istud, cuius te etiam atque etiam monitum velim, nempe, vt de parta tandem doctrina non insolescas, nec singularitatis, vt assolet, sectator fias, id est, à publicis moribus seu ritibus non abhorreas, nec committas, vt quidquid non facis, damnare videaris. scientia, vitia detrahit quidem, non aliis exprobrat: licet sapere, sed sine pompa, sine inuidia, sine ambitione, semper memineris Minimitanum te esse, & de Minimorum ordine, apud quos sub gra-

uissima censura cautum est, ne vlla doctrinæ præferantur insignia, nulla doctoralis ambiatur laurea. Cherubinus quidem potioris prærogatiuâ scientiæ, suis (si lubet) consortibus antistet; Minimitanus verò, antecellat humilitatis ambitione. Virtutis dos illa est, quæ apud illos illustres facit, descensu ascendunt illi, demissione scandunt: inuersa, & ab aliis auersa, sua voluitur sphæra, vtique superbis antipodes ipsi. Denique tam dissimiles ac votis pugnantes, vt auersantium se se quorumdam, & in diuersa propendentium studiis competere possit verborum illa reciprocatio, seu pugna.

Insequeris? fugio. fugis? insequor. Hæc mihi mens est.
Velle tuum. nolo, nolle volo,

Sed incautiùs fateor, excidi mihi, dum terminalem palum prętergredior, & vltra pręfinitas scriptionis metas, quasi inuitus erro, in hoc liceat tamen impune peccasse. Ignoscenda votorum mensura est immoderatior, obsequendi fuit affectus flagrantior & fœcundior, nec modum satis amor agnouit. Cęterùm recolite, Fratres, ad maiorem prædam, plura adhiberi solita aucupia, plura ad aprum, quàm ad venandum leporem innecti retia, plures venaticos laxari canes. Huius autem genij scientia non est, inquit Seneca, quæ vltro non quęrentibus se, occurrat. nulli sapere casu obtingit, pecunia interdum sponte venit, honor offertur, gratia & dignitas fortuitò ingeruntur tibi; at

virtus, ſcientia, ſapientia, in te non incidit, nec leui quidem opera aut paruo labore comparatur, plurium indiget dogmatum obſeruatione.

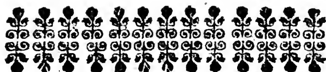
Hæc ſint igitur, chariſſimi Fratres, quæ in rem veſtram vt congererem, obuia eſſe potuerunt, plura certè prȩſtantioráque ſi potuiſſem daturus: quæ ex ſe, licèt exigua, vel ſi ita placet, penitus detrectanda, ipſo tamen emptionis quodammodo meæ pretio nonnihil æſtimanda. Errandum enim aliquandiu fuit, vt verum rectúmque iter quandoque nanciſcerer, ne vobis pariter errare contingeret. Fauete igitur, & fœliciori veſtræ præ mea vel in hac re ſorti plaudite ac valete.

Cæterùm perperam impen-
ſum

ſum liberalibus diſciplinis(quę ſolam excolunt intelligẽtiam) videretur eſſe ſtudium, ſi quod ad ſalutem ſpiritalémque profectum apprimè neceſſarium eſt, quódque quotidianis colendum officiis, altâ quodammodo defoſſum iaceret ignorantiâ, vtique Regulæ noſtræ laboraretur inſcitia.

Quapropter operæpretium facturum me exiſtimaui, ſi communibus præceptis ac generalibus ſtudendi diſcendíq; prioribus regulis, operâ noſtrâ ſpeciale quoddam aliud documentum accederet, de ea qua poſſit optima ratione & ſciri & ſeruari. Minimitana regula ab his quos ad illius ſollicitã cuſtodiam ſua addixêre data fides & vota. Hęc autem optima ratio, ex regulæ ſpiritus pen-

det intelligentia, cuius quidem & vocis & naturæ facilis, & aperta proximè ſequetur explicatio.

DE SPECIALI ac propria Religionis nostræ Virtute, seu dote, quæ spiritus Regulæ vulgò nuncupatur.

OMNIS quæ à ratione suscipitur de aliqua re quæstio, debet à definitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputatur. Quod quidem Ciceronis axioma, nobis impræsentiarum opportunũ valdè est, disputaturis de speciali & quasi specifica illa virtute,

propriáque Religionis nostræ dote, qui spiritus Ordinis vulgò nuncupatur; de quo perperam plura consarcinarentur, ni priùs ab ipso disputationis exordio constaret, quid illud sit, quod spiritus Regulæ dici queat, vt postmodum ad eum qui Ordini nostro competit designandum, & ab aliis Ordinum aliorum discriminandum spiritibus, planior & apertior procedentibus via pateat. Itaque liberum cuique cupiens ac probans, hac de re iudicium esse; quod & ipse sentio, ac sapio libens prodam.

Considerandum itaque, spiritum ex propria significatione, aliud esse nihil, quàm ventum in omnibus etiam linguis; & cùm ventus præpotens sit, ac incitatissimus, affinitate qua-

dam ac similitudine factum, vt spiritum (de quo hîc quæstio) motum, incitationē, ac impulsum interpretemur: motum, inquā, hoc loco affectuosum intelligo, seu cupidioris propēsiorísque voluntatis impetum; Religionis autem, seu Regularis Ordinis: eo quòd in Regularem Ordinis alicuius obseruantiam propendeat ac propulset. Rursus, indubitatum est, spiritum vel instinctum istum, ab aliqua virtute nobis inexistente oriundum esse, ad quam idcircò nihil etiam vetat, ipsam transferri spiritus appellationem ac nomen. Tandem quia non potest intelligi diuersitas spiritus diuersorum Ordinum seu Religionum (prout communiter dicimus, suum quamque Religionem sortiri

ſpiritum) niſi ratione correlatiuæ ſeu reſpectiuæ ad eam quæ in nobis eſt, perfectionis aut virtutis, illarum cuique propriæ, & in vnaquaque velut eminentioris ac præcipuæ, ſeu cultu potiori colēdæ. Quis enim niſi auſterus vel auſteritatis amans, quis paupertatis ſtudioſus, &c. ſtrictam aut mendicantem, &c. capeſſat Religionem? conſequens eſt, vt ſpiritus nomen & ratio, pariter & illi Religionis doti meritò competat, & ex Ordine ad illam, atque per illam, Religionis ſpiritus natura indagari debeat, & inueſtigari. Ex his itaque latior iam definitionum deſcriptionúmve campus nobis apertus eſt, dum quid ſit Religionis ſpiritus, ex pluribus poſſumus exprimere ac defini-

rē. Itaque Religionis cuiusque ſpiritum, eam eſſe virtutem dicamus, per quam ſingulari ac propria cuique ratione ac modo, Religio quælibet ſeu Eccleſiaſticus Ordo Deum colit, ſua illi exhibet officia, & ad illius quoad poteſt vnionem atque complexum, quodam veluti ſpiritu ducitur ac mouetur. Diceret Metaphyſicus (Scholæ terminis addictus) ratio quædam veluti formalis ſub qua, ſeu ſpecialis quidam actuum Religionis modus, quo Religio quælibet ſuum Deo cultum exhibet, & ad Deum ipſum ſpeciali quodam modo contendit. Quibus verbis diſcrimen innuo (ne quis æquiuocationis error obrepat) inter ſpiritum Religionis, & Religionis eiuſdem gratiam, qua-

Quis ſpiritus Religionis.

tenus ad causam hęc efficientem pertineat, cùm sit diuinum quoddam subsidium, ad Regularis onus obseruantiæ ferendum, nec non illius obeunda dignè ac meritoriè munia: iste verò, ad formalem potiùs attineat causam, modúmque potiùs spectet agendi. Pergamus. Virtus illa est, quæ licèt non omnium fortè sit potissima: talis nihilominus, quam propensiori quodam affectu & inclinatione, Ordo quilibet respectiuè prosequitur & colit, tanquam aptissimum ac proprium sibi ad Deum Medium. Virtus, inquam, quæ magis redolet institutoris Ordinis ingenium, quæque vel in cæteris virtutum aliarum officiis, & actibus præscriptis in Regula, ampliùs sese prodere solet, illis-

que immiſcere, illos vel imperando, vel modificando, vel illis vt plurimum ſeſe comitem adiungendo, cuius proinde vſus frequentior & praxis communior. Denique virtus illa eſt, quæ Ordini cuique reſpectiuè imitanda obtingit ex inſpecta in Chriſto Domino illius virtute prototypa. Quod quidem luculentiùs euadet, ſi monuero, Eccleſiæ ipſi dilectiſſimæ chariſſimo viciſſim ſponſo ſponſæ, nihil æquè in votis eſſe, nec in rem vllam enixiùs incumbere, quàm vt illi quàm maximè, & in quampluribus fieri poſſit aſſimiletur, id exigente amoris ratione, bene vtique conſcia iſtius Tertulliani,

Obſequij ratio in animorum ſimilitudine conſtituta eſt.

Verùm vt tantam demirata eſt, & obſtupuit virtutum in ſponſo multitudinem ac eminentiam; probè intelligens, imitandis illis imparia nimis eſſe ſingula quæque membra ſua; quidnam tunc illa ſuper hoc negotio conſilij cœperit, aduerte pariter & admirare. Quandoquidem, inquit illa, ſinguli alumni mei non poſſunt vniuerſas, ſingulas ſaltem ſinguli æmulentur, atque capeſſant, partitis inter ſe virtutum illarum omnium penſis. Hinc qui Chriſti Domini contemplationem imitaretur, coaluit Carthuſianorum Ordo. Volũtariam illius paupertatem ſibi iure præcipuo vendicarunt Franciſcani, aliis animarum zelus, & alienæ procurandæ ſalutis ſtudium in partem obti-

git. alij orationis inſtantiam Chriſti pernoctantis in ea ſectati ſunt : obedientiam nonnulli præcipuo quodam ſtudio & obſeruantia colunt, & ita de cæteris. Et harum quamlibet cuique reſpectiuè Ordini aut Religioni contingentem virtutem, ſpiritum Religionis agnoſco, atque nuncupo. Quibus ſic ſe habentibus, nónne conſequens eſt, vt ſuum quoque ſpiritum habeat, ſuam inquam pariter virtutem ſpecialem ſortiatur Minimorum ſingularis, præcipua, & ab aliis eſſentiali voto diſtincta Religio? conſequens certè, planéque neceſſarium. Hanc itaque requiramus, illius enim nos (utique profeſſores) hæc plurimùm ignorantia dedeceret; aliarum præſertim tam benè

consultos ac conscios.

Quapropter etsi non vna eadémque sit, vel nostrorum hac de re sententia (quod mirum esse non debet, cùm in plerisque aliis vel notioribus, non rarò accidat, etiam apud sapientes, multa sententiarum varietate contentio) sine vllius ego tamen aliter fortè etiam meliùs sentientis inuidia aut præiudicio, quod verisimiliùs visum fuerit, & ad præiacta fundamenta consequentius libenter exponam.

Qui propiùs ad hunc scopum huc vsque noscuntur accessisse, dicam & attigisse, maximè videntur ij, qui vel charitatem vel pœnitentiam, vel humilitatem dixêre virtutem illam specialem esse, propriámque Ordini nostro. Nec minimis

illi quidem aut leuibus ducti coniecturis aut argumentis. Et quidem, pro charitate, ſtat exæſtuans affectus ille dilectionis in Deum ac proximum, qui in beato Patre enituit ac ſemper efferbuit, quo & Deo ipſi vſque adeò addictus ac deuotus erat, necnon in proximum ſic propenſus; vt quod in huius commodum & ſalutem, naturalis impenſa facultas ſua non poſſet, miraculis præſtaret; tam intenſus inquam, charitatis ardor, vt intus contineri non ferenti, erumpendi ſubinde foras neceſſitas eſſet, nunc conuerſa in candentem igne fornacem cellâ, nunc apparentibus circum coruſcantibus flammis, nunc erumpentibus illis ex eius ore ignitis verbis, (Per charitatem, quaſi fauillis,

aut globulis quibusdam, latentis intus flammæ testibus, qua ad opera singula raperetur, ex abundantia cordis ore loquente & eructante; atqui spiritum Regulæ legislatoris ingenium, propensionem, & impulsum suprà diximus. Quid quod in Regula passim nihil frequentiùs occurrat, quàm dilectionis charitatísve commendatio, nempe in hospites, erga infirmos, prælatorum in subditos, omnium denique in omnes? adeò vt B. Patris, vnus esse videretur communísque cum Euangelista Ioanne per singulas collectas (quæ Capitula nos dicere solemus) recantatus hic sermo, Filioli, diligite alterutrum, nam præceptum Domini est, & si hoc solum fiat, sufficit. Atqui spiritum

Ordinis diximus esse virtutem illam, quæ se prodit frequentiùs in Regula, aliísque virtutum actibus immiscet, illos dirigit & imperat: id autem charitatis prærogatiuam esse nemo nescit, in quam proinde virtutes omnes resoluuntur, & illarum actus omnes tanquam ad superiorem causam principiúmque referuntur, iuxta illud Apostoli, Charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, huc etiam spectat insigne illud charitatis, & illustre stemma, sibi cælitùs ab Angelo, vt creditur, allatum, quo significabatur, præstantissimæ virtutis illius, & omnium Reginæ copiâ locupletandus atque dignandus. Ex quo concluditur vel chari-

1.Cor. 13.

tatem spiritum illum esse aut solum & vnicum quidem, aut ex duobus alterum ac præcipuum. quod omninò non improbo (si quidem insolitum non est, vt vnum corpus morale duas sortiatur quandoque animas, plures admittat in se formas. Venio ad alteram virtutem, pœnitentiam scilicet, pro qua militant.

Primò quòd eadem videatur esse specialis illa virtus Ordinis, quæ motiuum esse debet candidatis nostris, accessus sui aut ingressus ad Religionem nostram; vnde meritò Lydius lapis haberi debet, ad discretionem eius, quo accedunt spiritus, ad obsequium Christi; atqui motiuum illud, aliud non est, quàm pœnitentiæ studium, sic enim in Regula le-

gimus ad hunc Ordinem Minimorum quadragesimalis vitæ zelo, & maioris pœnitentiæ intuitu migrare cupientes, &c. alias enim, quæ illis esset huiusce nostri Ordinis præeligendi cæteris causa vel ratio? nisi alicuius occasione quod in eo sit præcipuum ac peculiare, aliis incommunicabile?

Accedit quod iuxta placitum Philosophorum, idem sit principium distinctiuum cuiusque rei, quod constitutiuum: distinguitur autem Religio nostra, etiam essentialiter (eo quo potest modo in moralibus inueniri distinctio essentialis) penes pœnitentiæ modum specialem in vita quadragesimali votiua, ergo & illam constituit: constituit autem differentia quæ specialis ac propria cu-

iusque rei perfectio est, quod aptissimè quadrat in Religionis spiritum, vt suprà visum est.

His tamen non obstantibus, verisimilior mihi videtur esse sententia, quæ humilitati prærogatiuam illam adiudicat; humilitati inquam, quæ ex Christo Domino per imitationem transsumpta est, quámque nobis ipse pluribus & verbis & exemplis commendauit, ídque cùm in rebus quidem omnibus; tum maximè, in sustinendis despectibus, irrisionibus, interdum etiam opprobriis iuxta illud D. Bernardi, habuit in dictis contradictores, in factis exploratores & irrisores, &c. Ardua prorsus virtus hæc, & illius difficilis imitatio; sed patentior illius species in Christo, sed ad imitationem

paratior, sed in nobis intenta magis ab illo. Et si fiat, præsentis gratiæ pariter ac futuræ postmodum gloriæ, amplior expectanda retributio. Et sanè animaduersione dignissimum est ad hanc humilitatem, nescio quo genio, occulta nescio qua diuina prouidentia, vel inuitos nos quodammodo adigi atque compelli. Vix enim vlla est alia Religio in Ecclesia Dei, quæ (licèt immeritò) pluribus istis despectionibus (quarum tamen aliæ non omninò expertes sunt) obnoxia videatur; nulla penè hominum prȩconiis obscurior, nulla quæ minorem sui prȩferat apparatum, nulla in quam tam impunè peccetur, nulla denique in quam inculti, aut irreligiosi homines aculeata liberiùs torqueant dicteria.

ſua, contumelias intentent, irriſoria iactent, aut imponant nomina, nunc fumóſos, iam nos olidos, ſeu oleum redolentes, nonnunquam Icthyophagos, quandoque (ironicè quidem) bonos homines nominantes, quin & pſychicos; ſiquidem non verbis modò, ſed ſcriptis etiam hoc nos conuitio laceſſantem audio Ioannem quemdam Mauburnum in ſuo Roſeto (ſpinis vtique hiſpidiore, quàm roſis vernante.) Sed horum nihil lædimur, imò etiã gaudẽtes præterimus à conſpectu talium, nobis benè conſcij, quòd digni habeamur pro nomine Chriſti contumelias pati.

Quid, quòd cùm vniuerſa vitia turpiſſimam fœditatis ſuæ maculam improbo cuique cultori ſuo inurere ſoleant, ſuper-

biâ tum maximè ac ſuprà modum vileſcere deprimíque Minimitanum hominem manifeſto conſtet experimento ? indéque grauiores illi fortè (non dubium quin à dæmone) tentationes proueniant? Quid hoc rei obſecro? niſi quia profeſſionis ſuæ ſplendor, natiuáque illius perfectio, humilitate maximè conſtat? quàm idcircò labefactare, præcipuis æmulo ſuo in votis eſt, in ídque propenſiùs incumbit? mirum & iſtud, apud nos etiam compertiſſimum, (diuina procul dubio agente prouidentia) ſcilicet nullum ex antiquorum noſtrorum memoria viſum inter nos ſuperbum, aut ambitioſum, quin mox deiectum atque depreſſum, & hoc altiùs quidem, quo temerarior fuiſſet auſus.

Non sunt hæc leuia, opinor, ad astruendam humilitatem, & in spiritum Religionis Minimitanæ assumendam, argumenta. Præponderat & ista sententia rationum momentis aliis, nempe quòd natiuum quodammodo beati Patris Francisci ingenium sit humilitas, quam semper & in omnibus præ se tulit, in omnibus comitem habuit, cuius & ipse quodammodo fomes extitit. Nascendum fuit? at vt prodiret, non suffecit naturalis potentiæ conatus, sed illum omnipotentis virtus extorsit, & miraculum interuenit, ipsa reclamante, vt ita dicam, naturâ, & quasi renitente ac inuito nihilo suo. Nam quemadmodum radices altiores, & quæ centro terræ coniunctiores

ſunt ſtirpes, difficilius reuelluntur: ſic quod inanius in ſe ipſo eſt, operoſiùs extra cauſas euocatur. glorioſum equidem, ſed humillimum pariter natiuitatis iſtius exordium. Quid? vel ſic iam natum, putares ſaltem inſignibus illis refulſurum, quibus ſæcularis vitæ profeſſores gloriari ſolent? nequaquam, ſiquidem infimo Calabriæ loco natus, & proſapiâ ſi clarus, at virtutibus ipſe maioribus longè præluxit ſuis, non diuitiarum copiâ præcipuus, nec humanæ eruditionis luce coruſcus. nec alio quopiam, quo ſibi nomen apud homines faceret. Iam verò de vitæ futuro ſtatu deliberandum eſt? ad cingulum militiæ, manus non porrigit, non in forenſibus iudiciis ſedem ambit, non præfectu-

ram, non quæsturam sectatur, nec illorum quidquam officiorum aut magistratuum, quod humanam sortem promouere posset, aut sæculo spectabilem exhibere; sed quod mundo reprobum, quódque penè omnes detrectant seruitutem Christi, cælibem prælegit vitam. Curiosus fortè etiam sciscitaberis, in quo militantis Ecclesiæ steterit ordine? aut quo in ea se gradu dignum reputauerit? dico, omnium infimo, imò infra omnem gradum consistere gestiit: nam ne Subdiaconatu quidem voluit insigniri, haud dignandum se hoc titulo passus, sed heremitica & solitarij sorte contentus, hoc Deo manifestior, quo mundo lateret ignotior. Magna vbique humilitatis argumenta

menta. Verùm erumpente ſuarum aliquando virtutum è tenebris luce agnitus, & à pluribus pietatis ac Religionis ſtudio conuentus, intelligens ſecretum ſuum, non iam ſibi, ſed poſthabitâ iucundiori ſuæ quondam ſolitudinis vſurâ, proximorum ſaluti conſulendum eſſe, conuictu ſecum plurium, & admiſſo ſodalitio, quo illud nomine nuncupari voluerit notiſſimum eſt. Equidem ſecundam Regulam ſuam, ab Alexandro VI. confirmatam his verbis auſpicatus eſt, Fratres minimorum Minimi, &c. Certè in frontibus ædificiorum, ſtemmata Principum virorum proſtant, & in militia Romana, ſuggeſtus Imperatorum ab anteſignanis præferebantur, ſic ſe principio Regu-

læ ſpiritus prodit. Perperam etiam impenſum crederem ſtili mei officium, in recenſendis illius iam in Patriarcham, vel inuitè, proue&ti, humilitatis exercitiis ac penſis, dum accumbentibus menſæ fratribus, ſollicitè miniſtraret, nouitiorum conſuendis, & reſarciendis (ſi quando detritæ eſſent, veſtibus, iiſdémque lotione purgandis operas impenderet, repaſtinandis areolis, geſtandis ad fabricam oratorij, aliarúmve ſacrarum ædium cœmentis ac lapidibus deuotiùs incumberet. Nunquid tot ſunt humilitatis ſuæ monimenta quot officia? quot actiones, tot obſequia? ſed necdum illorum finis. Pergamus, ſic compoſitis rebus ſuis, & per totam Italiam benè audientibus ac

fragrantibus in Christo virtutibus, imò etiam in Galliam vsque personantibus, illic tunc regnanti Ludouico XI. subiit cogitatio, de accersendo ex Italia beato viro (spe vt creditur productioris vitæ nec modicum salutis suæ præsidium in eo præsente fore speranti) sed quibus illum adductum iri putamus machinis? & à patriæ finibus euellendum? honorificentissimis fortè litteris ad eum missis à Rege Christianissimo? sed his, ne loco quidem motus est. Vel iterùm legatione ab eodem potentissimo Rege missa per illustrissimum virum Dominum de Baudricourt Franciæ Marescallum & Burgundiæ præfectum ad Regem Neapolitanum Ferdinandum huius nominis primum? sed

nec ambo illi reges cum internuntio quidquam potuêre, nec profuêre. Quid ita? humilis erat, nullum in eum ius splendori, nullum apparatui arbitrium fuit. Quid ergo flexit? quid tandem euicit? Sixti IV. summi Pontificis accessit imperium, mox obedientiæ humilitatísque processit obsequium, hoc viri sanctissimi ingenium fuit.

Sed adhuc in rem meam ampliori consideratione dignum est, quod iam subtexo. Cæteris (vt creditur) sanctis miraculorum gloriâ & charismate auctior fuit, ob eam existimo causam, quod humilitate præstaret: hanc enim virtutem fidei coniunctam ad hoc donum esse non dubito gradum proximum, hac ratiocinatione per-

ſuaſus, quòd Optimus Maximus ad omnia opera ſua moueri ſoleat ex intentione ac fine gloriæ comparandæ aut vendicandæ. Vniuerſa enim propter ſemetipſum operatus eſt Dominus Prouerb. 16. 4. illíque ſit vnum aut primum in beneficiis omnibus doníſque gratuitis impartiendis propoſitum hoc, vt ſciatur, & boni totius auctor atque largitor eſſe intelligatur, cui omnia proinde referantur accepta. Hic inquam. vnus illi quaſi ex mutuo ſuo quæſtus. Hunc porrò fructum non facit, nec refert, niſi ab humilibus: quippe cùm vera ſui cognitione ſibi ipſis vileſcant, ideóque nec errore decipi poſſint, ne non videant, tam ſe, quàm ſua quæque à Deo eſſe; nec ſe ſic ament aut com-

placeant sibi, vt laudem ex illis emergentem, furtiuâ subductione vendicent, aut (quod paris est nequitiæ, in illius gloriæ societatem cum Deo venire præsumant; hinc inquam, accidit, vt illi penitus renuncient, séque ab illius vel tantilla suffuratione contineant; quin etiam, vt vnde deriuari gratiæ illa fluenta intelligunt, hûc inquam, sollicitiùs referant, aut reuerti sinant, non sic apud superbos, non sic apud vanos, suique nimium amantes homines agitur, quorum
Dan. 4. potiùs ea vox est, Ego feci memetipsum. & iterùm, Nónne hæc est Babylon ciuitas magna quam ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

Rursus si quod charisma, si

quæ gratia infirmorum hominum vanitatem palpare solet, si cuius infirmam humilitatem labefactare, donum certè miraculorum est, vt pote stupendum ac suspiciendum, & ad diuinam propemodum sortem prouehens homines; lubricum proinde doni istius tanti culmen, ipsis inquam, infirmis adhuc hominibus, necdum humilitatis pondere satisfixis, aliunde verò, lapsus grauior imminet, & piaculum maius ingratitudinis, & subductæ laudis alienæ, eius scilicet, quæ alteri quàm Deo soli deberi non potest, aut reddi debet. Ex quibus concluditur, heroicæ cuiusdam altissimæque humilitatis in eo, vel existentis, aut illi debitæ copiam esse necessariam, cui donum istud

tantùm concessum fuerit, hócque præstantioris cumulatiorisque, quò donum istud, cum amplitudine tanta, & per modum habitus (vt vocant) creditum fuerit. Hoc porrò tam insignis charismatis spiritu pręcipuo auctum fuisse B. Patrem Franciscum, apud omnes qui legerint in confesso est, planéque constitit, miram in eo extitisse humilitatis respectiuæ virtutem, quando ipsius etiam tanti miraculorum charismatis mensuram excesserit, obscurarit fulgorem, occluserit diem. mirum dico; sed verum. accipe si lubet hanc dicti mei cautionem. Quandonam ille obsecro miraculum patraturus, futuro tanti effectus splendori velum non oppandit? quando humiles naturalium rerum spe-

tò ſpiritus ſuus dici queat) ſed eadem quoque motrice virtute, quocumque mouerentur & ſui, id eſt, ad quoſcumque virtutum actus admouerentur alumni, flecti voluiſſe eos par eſt credere, cuius optima coniectura eſt, quòd nullum ferè ſit Regulæ præceptum, cærimoniæ nullæ, vix vlla Regularis obſeruantia, aut præſcriptæ virtutis actus; in quibus humilitatis ſpecies aliqua non eluceat, quorum proinde veluti conditura, modus, motrix, atque adeò ſpiritus Regulæ ſeu Religionis noſtræ decus dici queat humilitas. Prælaturam ſuſcipis? benè eſt, ſed humillimam, ſed ſubiectioni obnoxiam & alternâ vice breui commutandam, ſed in pleriſque ipſorum vel ſubditorum

ram, non quæsturam sectatur, nec illorum quidquam officiorum aut magistratuum, quod humanam sortem promouere posset, aut sæculo spectabilem exhibere ; sed quod mundo reprobum, quódque penè omnes detrectant seruitutem Christi, cælibem prælegit vitam. Curiosus fortè etiam sciscitaberis, in quo militantis Ecclesiæ steterit ordine ? aut quo in ea se gradu dignum reputauerit ? dico, omnium infimo, imò infra omnem gradum consistere gestiit: nam ne Subdiaconatu quidem voluit insigniri, haud dignandum se hoc titulo passus, sed heremitica & solitarij sorte contentus, hoc Deo manifestior, quo mundo lateret ignotior. Magna vbique humilitatis argumenta

menta. Verùm erumpente ſuarum aliquando virtutum è tenebris luce agnitus, & à pluribus pietatis ac Religionis ſtudio conuentus, intelligens ſecretum ſuum, non iam ſibi, ſed poſthabitâ iucundiori ſuæ quondam ſolitudinis vſurâ, proximorum ſaluti conſulendum eſſe, conuictu ſecum plurium, & admiſſo ſodalitio, quo illud nomine nuncupari voluerit notiſſimum eſt. Equidem ſecundam Regulam ſuam, ab Alexandro VI. confirmatam his verbis auſpicatus eſt, Fratres minimorum Minimi, &c. Certè in frontibus ædificiorum, ſtemmata Principum virorum proſtant, & in militia Romana, ſuggeſtus Imperatorum ab anteſignanis præferebantur, ſic ſe principio Regu-

læ ſpiritus prodit. Perperam etiam impenſum crederem ſtili mei officium, in recenſendis illius iam in Patriarcham, vel inuitè, prouecti, humilitatis exercitiis ac penſis, dum accumbentibus menſæ fratribus, ſollicitè miniſtraret, nouitiorum conſuendis, & reſarciendis (ſi quando detritæ eſſent, veſtibus, iiſdémque lotione purgandis operas impenderet, repaſtinandis areolis, geſtandis ad fabricam oratorij, aliarúmve ſacrarum ædium cœmentis ac lapidibus deuotiùs incumberet. Nunquid tot ſunt humilitatis ſuæ monimenta quot officia? quot actiones, tot obſequia? ſed necdum illorum finis. Pergamus, ſic compoſitis rebus ſuis, & per totam Italiam benè audientibus ac

fragrantibus in Christo virtutibus, imò etiam in Galliam vsque personantibus, illic tunc regnanti Ludouico XI. subiit cogitatio, de accersendo ex Italia beato viro (spe vt creditur productioris vitæ nec modicum salutis suæ præsidium in eo præsente fore speranti) sed quibus illum adductum iri putamus machinis? & à patriæ finibus euellendum? honorificentissimis fortè litteris ad eum missis à Rege Christianissimo? sed his, ne loco quidem motus est. Vel iterùm legatione ab eodem potentissimo Rege missa per illustrissimum virum Dominum de Baudricourt Franciæ Marescallum & Burgundiæ præfectum ad Regem Neapolitanum Ferdinandum huius nominis primum? sed

nec ambo illi reges cum internuntio quidquam potuêre, nec profuêre. Quid ita? humilis erat, nullum in eum ius splendori, nullum apparatui arbitrium fuit. Quid ergo flexit? quid tandem euicit? Sixti IV. summi Pontificis accessit imperium, mox obedientiæ humilitatísque processit obsequium, hoc viri sanctissimi ingenium fuit.

Sed adhuc in rem meam ampliori consideratione dignum est, quod iam subtexo. Cæteris (vt creditur) sanctis miraculorum gloriâ & charismate auctior fuit, ob eam existimo causam, quod humilitate præstaret: hanc enim virtutem fidei coniunctam ad hoc donum esse non dubito gradum proximum, hac ratiocinatione per-

ſuaſus, quòd Optimus Maximus ad omnia opera ſua moueri ſoleat ex intentione ac fine gloriæ comparandæ aut vendicandæ. Vniuerſa enim propter ſemetipſum operatus eſt Dominus Prouerb. 16. 4. illíque ſit vnum aut primum in beneficiis omnibus doníſque gratuitis impartiendis propoſitum hoc, vt ſciatur, & boni totius auctor atque largitor eſſe intelligatur, cui omnia proinde referantur accepta. Hic inquam, vnus illi quaſi ex mutuo ſuo quæſtus. Hunc porrò fructum non facit, nec refert, niſi ab humilibus: quippe cùm vera ſui cognitione ſibi ipſis vileſcant, ideóque nec errore decipi poſſint, ne non videant, tam ſe, quàm ſua quæque à Deo eſſe; nec ſe ſic ament aut com-

placeant sibi, vt laudem ex illis emergentem, furtiuâ subductione vendicent, aut (quod paris est nequitiæ, in illius gloriæ societatem cum Deo venire præsumant; hinc inquam, accidit, vt illi penitus renuncient, séque ab illius vel tantilla suffuratione contineant; quin etiam, vt vnde deriuari gratiæ illa fluenta intelligunt, hûc inquam, sollicitiùs referant, aut reuerti sinant, non sic apud superbos, non sic apud vanos, suique nimium amantes homines agitur, quorum
Dan. 4. potiùs ea vox est, Ego feci memetipsum. & iterùm, Nónne hæc est Babylon ciuitas magna quam ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

Rursus si quod charisma, si

quæ gratia infirmorum hominum vanitatem palpare solet, si cuius infirmam humilitatem labefactare, donum certè miraculorum est, vt pote stupendum ac suspiciendum, & ad diuinam propemodum sortem prouehens homines; lubricum proinde doni istius tanti culmen, ipsis inquam, infirmis adhuc hominibus, necdum humilitatis pondere satisfixis, aliunde verò, lapsus grauior imminet, & piaculum maius ingratitudinis,& subductæ laudis alienæ, eius scilicet, quæ alteri quàm Deo soli deberi non potest, aut reddi debet. Ex quibus concluditur; heroicæ cuiusdam altissimæque humilitatis in eo, vel existentis, aut illi debitæ. copiam esse necessariam, cui donum istud

tò ſpiritus ſuus dici queat) ſed eadem quoque motrice virtute, quocumque mouerentur & ſui, id eſt, ad quoſcumque virtutum actus admouerentur alumni, flecti voluiſſe eos par eſt credere, cuius optima coniectura eſt, quòd nullum ferè ſit Regulæ præceptum, cærimoniæ nullæ, vix vlla Regularis obſeruantia, aut præſcriptæ virtutis actus; in quibus humilitatis ſpecies aliqua non eluceat, quorum proinde veluti conditura, modus, motrix, atque adeò ſpiritus Regulæ ſeu Religionis noſtræ decus dici queat humilitas. Prælaturam ſuſcipis? benè eſt, ſed humillimam, ſed ſubiectioni obnoxiam & alternâ vice breui commutandam, ſed in pleriſque ipſorum vel ſubditorum

obnoxiam arbitrio, quasi specialiter sit nostris dictum Prælatis, Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Quanto verò magis altioris erunt prælaturæ subditi placito? quando subalternus superior, etiam est obnoxius subdito suo? Vtrisquè porrò non vestis amplior, non victus lautior, non potus largior, sed æqua sibi cum nouissimis rerum omnium sit mensura & modus, sintque primi nouissimi: Superiores itaque nomine solo præstare quodammodo cęteris videntur: quibus idcircò apprimè quadrat istud, de philomela Spartiani cuiusdam, vox est inquientis, & prætereà nihil. Pergamus, exeundum est domo, vel claustro; Licebit Prælato, sed ne-

cies, ad occultandum non obtendit? & quas potuit tenebras non offudit? mentiebatur ille naturalem effectum, dum ederet miraculum, occultabat illum, vt lateret ipse, & ne Thaumaturgi existimationem incurreret. Sed quid agis vir optime & humillime? attende tibi, imò forsan nimium tibi, vereor etiam ne plusquam Deo ipsi, dum vt lateas cautiùs, sitque tuæ humilitati securius consultum, Dei gloriam in miraculo manifestam obuolnis & obscuras? Verùm sciebat vir sapientissimus, nulli quempiam esse bonum aut honorificum, qui sibi nequam esset. Intelligebat vir sanctus, gratuita dona, etsi ad aliorum essent vtilitatem; non tamen ad habentis

dem, ſed aſinum mulúmve. Memores (inquit Regula) quòd humilitas Redemptoris taliter incedere non renuit. En certè exemplaris ac prototypa humilitas. Ex quibus aliiſque quamplurimis apparet, humilitate cuncta apud nos geri, humilitatem noſtris in omnibus præferri & obtendi, illam ſtudioſis actibus noſtris omnibus imbibi, illis modum ponere; motum imprimere, in eam denique omnia noſtra reſolui, & conſequenter meritiſſimo iure ſpecialem virtutem illam atque adeò ſpiritum Ordinis agnoſci debere.

Iam videamus quantum ſit illud, quod nobis negotium faceſſunt aduerſæ partis rationes. Igitur ad pri-

mam quæ ſtat pro charitate, reſpondeo charitatem ex natura ſua feruidum ac igneum quemdam affectum eſſe, vnde mirum non eſt, ſi vbicumque reperitur, maximè ſe prodat & habentem vehementiùs concitet, cæteriſque ſtudioſis affectibus emineat. Iam verò quòd charitas ipſa virtutes omnes ad actus ſuos admoueat, illiſque imperet, illos dirigat: id inquam, illi competit, non quatenus ſpiritus eſt Regulæ; ſed qua ratione charitas eſt; nam, vt ſic, princeps virtus eſt, cui proinde competit ius in omnes ac imperium: propter eà recolendum eſt, quod ſuprà meminimus, ſcilicet ſpiritum Ordinis, virtutem illam eſſe, quæ ſit ratio ſpecialis, ſeu proprium cuique Religioni quoddam

cessariis tantùm de causis insuper, & ex assensu seniorum, & scientia totius Capituli. Ecclesiasticus indultus est cantus? benè est, sed sine superbia vocis, sine notularum modulatione; sine mollitie vocalium inflexionum, sine luxuria caudæ, (nobis enim cauda dicitur syllaba vltima aliis longiùs aliquanto protracta) Altaris concessus est vsus? optimè, sed in augusto Templo, non circumornati fulgentibus, nec plurium frequentia ministrantium muniti. Concionaberis, sed ad ædificationem, non ad ostentationem. Poterunt Fratres, inquit B. Pater, prædicare cum breuitate sermonis annunciando populo vitia, virtutes, pœnam & gloriam. Reg. 1. cap. 6.

Docebis, sed laureâ Docto-

medium, quo perducitur ad finem, perfectionem vtique suam. Ex quo deducitur, charitatem non esse spiritum illius, nam perfectio ipsa consistit in vnione cum Deo, quæ fit per affectum charitatis immediatè & formaliter, vnde formalis est ipsa perfectio charitas: atqui, vt sic seu qua talis, est ipse finis, finis autem & medium relatiua appositione distermi-nantur. quàm verò id aptiùs humilitati congruat, vel ex hoc manifestum est, quod quo-quisque per humilitatem sibi ipsi magis vilescit, & se minus amat hoc suus in Deum ampliùs affectus prævalet & exæstuat. Ad primam pro pœnitentia, dico, pœnitentiam motiuum quidem esse accessus ad Religionem nostram, sed

commune & generale, omnibus Religionibus; nam Religionem esse pœnitentiæ statum admittit D. Thomas, & alij Theologi. Quo etiam spectat illud sancti Hieronymi, quod refert Gratianus. Monachus, inquit, non docentis, sed plangentis habet officium, qui se vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum. Atqui spiritus Ordinis, cuique proprius ac peculiaris est, varietas autem illa intensioris aut remissioris pœnitentiæ, parum aut nihil refert, nam magis aut minus non mutuant speciem, inquiunt Philosophi.

Ad secundum respondeo, pœnitentiam in vita quadragesimali, esse principium distinctiuum & constitutiuum

Religionis Minimorum, prout pœnitentia est votiua, vt sic non simpliciter; nam nisi caderet sub votum, intelligi non posset essentialiter distinctus per eam Ordo noster ab aliis. Denique de virtute hîc agitur, quam vnusquisque Religiosus Ordo sortitus est imitandam in Christo virtutum Domino atque prototypo, vt ex supradictis supponimus: atqui pœnitentia nec actu, nec potentia in Christo fuit, teste Diuo Thoma, & aliis melioris notæ Theologis. Maneat igitur rata fixa conclusio in gratiam humilitatis, à qua ipso vel summi Pontificis iudicio, nomen meritissimè Religio nostra sortita est, quam & ipsa Religio in nobis idoneam & necessariam ad se requirit dispositionem. Hæc

D. Th. in 4. distinct. 14. q. 1. a. 3. & q. 3. ad arg. Ricard. 4. dist. 14. a. 2. q. 3. De Ales 4. p. q. 12 mébro 1. a. 1. § 1. Palud. q. 4. maior. q. 2.

eſt Regula mitis & sāǵta, quam vos hortamur, inquit B. Pater, humiliter ſuſcipere, quam denique collectis officij proprij, concedi nobis à Deo poſtulamus obnixiùs, vtinam & impetremus. Amen.

FINIS.

CORRIGENDA.

Pagina 2 *linea* 8. intentione, *lege*, intensione. *pag*. 3. *l*. 13. & si, *lege* etsi. *p*. 12. *l*. 3. *post* lib. 21. *omissum* de ciuitate Dei. *p*. 26. *l*. 8. prouocant, *lege* prouocat. *p*. 46. *l*. 1. addamus, *lege* fateamur. *p*. 47. *l*. 4. merito repensis, *lege* meritoriè pensis *p*. 58. *l*. *vlt*. ipsius, *lege* ipsis. *p*. 63. *l* 13. deuictum iri, *lege* deuinctum iri. *p*. 75. *l*. 1. didisceras, *lege* didiceras. *p*. 77. *l*. 19. viuentibus, *lege* animantibus. *p*. 80 *l*. 17. &, *lege* quia. *p*. 92. *l*. 17. quæ, *lege* quę.

